VITT. EMANUELE

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
2 M A
24

DE RE VESTIARIA LIBEL-*lus, ex Bayſio excerptus: addita uulgaris linguæ interpretatione, in adoleſcentulorum gratiam atque utilitatem.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAROLVS STEPHANVS beneuolo lectori S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Quando ita ſe res habet Lector, vt qui hodie tum in dicendo, tum in alio quouis gerendo negotio, vni ſatiſfecerit, omnibus ex æquo non ſatiſfecerit: ſitque nunc, vt ſemper fuit, admodum magna ingeniorum varietas, quorum qui exactã rationem habere cupiat, variè quoque ſe gerat neceſſe eſt: Id certè cum diligentius perſpiceremus, atque audiremus quotidie nonnullos conquerentes, quòd Lazarus Bayſius, vir alioqui grauiſs. non æquè pueris atque eruditioribus conſuluiſſet: ne quid poſthac eorum vtilitati detractũ eſſe quiſquam amplius iudicaret, viſum eſt nobis operæpretium, ſummã eorum quæ in libello de re veſtiaria cõtinentur, breuibus perſtringere, atque in ordinem diſponere ex ipſius authoris voluntate, præmiſſa interim vulgari veſtium ac colorum interpretatione: vt vel etiã in hac parte adoleſcentuli bonarum literarum cupidiores ſibi quoque ſatiſfactum putent: nulla tamen authoris grauitate imminuta, ſed tãtum ex ipſius opuſculo ſe-

lectis iis quæ ad puerorum vtilitatem facere videbantur. Neque enim nos latet quàm inconſultè fortaſſis, ne dicã temerè, faciant ii, qui dum alienas vigilias in cõpendium aut epitomen redigunt, viris bonis laudem omnem præripiunt, labores ſuffurãtur: præſertim quum id ſuo nomini neſcio quo fato attribuunt. Quãobrem Lector, ſi me audies, nullam poſthac fidem adhibebis iis, qui iſtiuſmodi nugis curioſius delectãtur: vteríſque hac velut ſummula rei veſtiariæ, donec integrum Bayſii libellum intelligere poteris, aut vacabit perlegere. Vale.

SVMMA REI VESTIARIAE, ex Lazaro Bayſio.

De tegumentis capitis. Cap. I.

PRIMVM quidem in ueſtimentorũ ratione, à ſuperioribus ad inferiora: deinde uerò, ab intimis ad exteriora progrediemur. poſt hæc autem adornamẽta, colores, & alia huiuſcemodi pueris neceſſaria deueniemus. Qua in re, ne uerboſiores ſimus, poſt explicata uocabula ex Bayſio, Lectorem remittemus ad libellum: atque ubi quidpiam additum erit præter authoris ſententiam, id à nobis hac nota [ ] ſignabitur. Incipiemus igitur à tegumentis capitis.

Pileus, ſiue pileum, Vng bonnet, à Græcis τὸ πίλιον, καὶ τὸ πιλίδιον dicitur. [Caue autem ne pro pilidio, dicas philidion. Nam τὸ φιλίδιον καὶ φενάκη apud Græcos galericulum ſignificant, quem nos falſam perrucam dicimus. Tranquillus in Caligula, cap. 11. capillamentum appellat.] Pileus autem, ſeruorum fuit inſigne, cum raſo capite libertate donabãtur. Vnde pileati ſerui à Gellio dicti qui manumittebantur: atque hinc etiam prouerbium, Vocare ad pileum, pro, Donare libertate, dictum eſt à Suetonio. Vide Cap. 20. Bayſii.

[Pileus clauatus, ex Nonio, Vng bonnet a fers, ou a boutons d'or. quòd clauis aureis intextus ſit, cuiuſmodi nunc geſtare ſolent noſtri aulici.] Claui autem aurei in pileis, ueſtimentis, aut etiam calceis, ſunt qui uulgò dicuntur, Fers d'or. Cap. 7.

[Hinc clauulus diminutiuum, qui cingulis canũ infigebatur, hoc eſt collaribus, quæ uulgò uocant. Varro,

Cingulum circum collum ex corio firmo, cum clauulis capitatis. Des clous a teſte.]

Galerus, Vng bonnet rond, rotundum ait eſſe pileolum Hieronymus ad Fabiolam, quaſi media ſphæra. Nonnullis autem eſt quam tiaram Græci, atque adeò noſtri appellant. Cap.20.

[Fortaſſe Galerus non erat abſimilis pileolo, quem hodie Græci, quos Albanos uulgò uocamus, ſub oblonga cyrbaſia geſtare ſolent: cuiuſmodi etiam nunc Senatores Veneti utuntur, & in Academia Parrhiſina ſcholaſtici: ſed iis nunc uſus aliam formam dedit.]

Tiara, erat capitis tegmen regum Orientis. Ouidius in undecimo de Mida rege,

Tempora purpureis tentat uelare tiaris.

Plutarchus inter medicā ſtolam annumerat in Antonio, & in Artaxerxe pro galea ſumpſiſſe uidetur. Hieronymus idem eſſe ait cum galero. Cap.20.

[Gemmatam tiaram dixit Virgilius, & Iuuenalis Phrygiam, quòd ea primùm Phryges uſi ſint. Sidonius item tiaratos reges dixit, caput tiara uelatos, quos Græci tiarophoros uocāt. Budæus tiarā ſummi pōtificis appellat, quā triplicem coronā uocare ſolemus. Le regne.]

Petaſus, pileus Arcadicus Heſychio. Inde Petaſatus, petaſo indutus, apud Tranquillum in Auguſto, & M. Tullium in epiſt. ad Caſſium. Vide cap.20. [Petaſum fortaſſis non ineptum fuerit appellare leuem pileum, ſed amplum ſatis, quo uiatores, tabellarij, atque adeò caduceatores uti ſolent ad arcendos imbres & ſolem. Vnde petaſatum Mercurium finxerunt poetæ.

Cuculio, onis, inquit Iul. Capitolinus, genus eſt pilei uiatorum, quo capite obtecto uagari nocte ſolent.]

Cyna, pileus erat Lacædemoniorum ex Strabone. quanquam Ephorus ex eodem pileum Laconicum appellet. Cap.10.

Cyrbaſia, Chappeau d'Albanois, pileus altus in ſpeciem coni eductus.[*Cuiuſmodi nunc ſolent quidam ex Græcis geſtare.*]*Ibidem.*

Cidaris, ſiue citaris, ornamentum capitis regum Armeniæ, quod pro diademate confundit Plutarchus in Pompeio & in Lucullo. Erat etiam inſigne regum Perſarum, ut idem Plutarchus ait in Artaxerxe.[*Q. Curtius primo geſtorum regum Armeniæ, ſcribit Cidarim cærulea faſcia albo circundata circuiri ſolere apud Perſas.*]*Ibidem.*

Diadema, Vng diadeſme, ornamentum capitis regum inſigne. hinc Ponere diadema, & capere diadema dixit Tranquillus. unde etiam Metellus diadematus dictus eſt. Reginarum quoque fuit, ut ait Plutarchus in Lucullo, de Monima Mileſia altera Mithridatis uxore: [*Faſciam quandam aut amiculum opinor fuiſſe, quo regis caput, atque adeò pileus ornabatur:* παρὰ τὸ διαδέεσθαι, *hoc eſt obuincire. Quod inſigne regũ inueniſſe primùm liberum patrem author eſt Plinius. Erat autem candidum uinculum, cuiuſmodi hodie noſtri præſides Parrhiſini, præterea etiam Venetiarum duces ſuis tiaris obuincire ſolent.*]*Ibidem.*

Cauſia, pileus erat regum Macedoniæ.[*Budæus eleganter ſumpſit pro galero coccino cardinaliũ, quẽ nonnulli capellum rubrum appellant. Quinetiam idẽ author eſt, cauſiã poſſe ſumi pro eo pileo, qui à ſolis ardore nos defendit.*]*Vng chappeau. Ibidẽ.*[*Plautus pro naucleri pileo ſumere uidetur in Milite, Facito ut uenias*

huc ornatu naucleriaco, cauſiam habeas ferrugineam.]

Mitra, Vng chappeau de fleurs, *matronarum ornamentum* Varroni. [*Ea primùm uſas opinor uirgines* Lydias, *deinde uerò* Mæonias. *Virg.* 4. AEneid. de Paride,
Et *nunc (inquit) ille* Paris, *cum fœmineo comitatu*
Mæonia *mentum mitra, crinemque madentem*
Subnixus, *rapto potitur.* *Poſtea autẽ ad* AEgyptias, Phrygias, Syrias *peruenit.* Ea *autem uidetur fuiſſe corona floribus, uel quopiam alio ornamento, ut faſciis, horariiſque contexta, ac filo circunligata, ut ſub mento aſtringeretur: unde nomen quidam accepiſſe putant, nempe* ἀπὸ τοῦ μίτου, *hoc eſt, à filo.* Quod *filum* Virgilius *redimiculum mitræ appellat,*
Et *tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.* Quidam *phyliras uocant.* Plin. lib. 16, Tenuiſſimum *corium phyliræ, coronarum lemniſcis celebres, antiquorúmque honore.* Nonnullæ *mulieres eas nunc adhuc uocant* Des phulettes.] *Cap.* 19.

[Non *omittendum hoc loco uidetur, quando de mitra ſermo eſt,* Plutarchum *in* Numa, *ubi de* Saliis *loquitur, mitram ſumpſiſſe pro æneo pectoris tegumento.* Ita *enim inquit,* μίτραις δὲ χαλκαῖς ἐπεζωσμένοι πλατείαις, καὶ κράνη χαλκᾶ φοροῦντες. Quod *ita retulit* Liuius Dec. *decima,* Salios *item duodecim* Marti *gradiuo legit, tunicáque pictæ inſigne dedit, & ſuper tunicam, æneum pectori tegumen.* Homerus *quoque mitrã appellauit* Iliad. δ.
Μίτρης θ' ἣν ἐφόρει ἔρυμα χροὸς, ἕρκος ἀκόντων.
Sed *hæc à* Bayſio *inter colloquendum accepimus.*

[Mitellam *pro* Corolla *dixit* Virgilius *in* Copa, Copa Syriſca *caput* Graia *redimita mitella.*] Cic. *pro* Rab.

Sed Neapoli in celeberrimo oppido ſæpe uidemus cum mitella chlamydatum L. Syllam imperatorem.

Vitta, Tegumen capitis matronarum, quo capillos coercebant, & conſtringebant ac colligabant. Tibullus,

-quamuis non uitta ligatos

Impediat crines. Ouid. 1. Metamorph.

Vitta coercebat poſitos ſine lege capillos.

Erat quoque Veſtalium, qua cum plaga utuntur eæ, quæ perpetuā uirginitatem Deo uouerunt. [Vittas gerebant, quæ pudicæ erant matronæ: neque enim meretriculis licebat uittis uti. Ouid. Eſte procul uittæ tenues, inſigne pudoris. Virg. Solutæ crinales uittas, capite Orgia mecum.] Cap. 20.

Reticulum, Vne coeffe, tam uirorum, quàm mulierū fuit, quòd capillū contineret. [Ita dictum fortaſſis à forma retis, uel piſcatorij, uel uenatorij. Iuuenalis, Reticulúmque comis aratum ingentibus implet.] Cap. 19.

Reſtis, Vng ruben, Faſciola, qua mulieres capillos inuoluebant. Capite eodem. [Retiolum Seruius appellare uidetur, ſuper illud Virgilij 4. AEneid. Crines nodantur in aurum. Erat enim retiolum, inſtrumentum ſiue faſcia quædam, qua comas colligebant matronæ. Italicæ uirgines cordellam uocant. Cicero redimiculū appellare uidetur act. 5. in Verrem, Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collū, hæc in crines.]

Rica à Romano ritu, quòd, ut inquit Varro, Romano ritu ſacrificium fœminæ quum faciunt, capita uelant. Ibidem. [Plaut. in Epid. Aut crocotulam, ſupparum, aut ſubminiam ricam, baſilicam. Subminiam ricam p'o oſtrina dixiſſe uidetur quaſi ſubrubram. Hinc ricula diminutiuum. Turpilius, Interea aſpexit uirginem iſte-

ctari in capite riculam indutam oſtrinam.]

Capital, Vng *camail, ſacerdotale erat,inquit* Varro, *quod etiā nūc noſtri ſacerdotes deferre ſolēt.* Cap.20.

*Capitiū,capitij,*Vne *cappe a femme, capitis tegmen, à quo etiam appellatum eſt.*Q*uod ſi uerum eſt,in mu lieribus id capitium dicemus, quod in matronis cappam appellamus, quo undatim criſpo utuntur* Parrhi*ſinæ.*Vne *cappe de camelot.* Cap.17.

[*Flameum, ſiue flameolum, ueli genus, quo nouæ nuptæ capita amiciebantur.* Q*ui mos adhuc hodie in* Hi*ſpania obſeruari ſolet,ut primo nuptiarū die uirgines flameolo pellucenti faciem obtegant,eúmque per totum diem gerant, ceu intactæ & puræ uirginitatis ſignum.* Di*ctum flameum,quòd à* Flaminica*, hoc eſt flaminis uxore primùm deferri ſolitum ſit:erátque coloris lutei,cuiuſmodi* Ferrarienſes *ac* Mantuanæ *uirgines deferre ſolent.* Lucanus *de* Martia *iterum nubente* Catoni,Lutea *demiſſos uelarūt flamea uultus.*Plin. Lutei *uideo honorem antiquiſſimum in nuptialibus flameis totum fœminis conceſſum.* Iuuenalis,

-ſedet illa parato

Flameolo. *Italicæ matronæ faſciolum appellant.*

*Carbaſus, aliud uelum ex delicatiſſima tela compoſitum.*Valer.Max.lib.1, *Cum carbaſum,quam optimam habebat, foculo impoſuiſſet,ſubito ignis emicuit.* Virg.8.AEneid. *-cum tenuis* Glauco *uelabat amictu* Carbaſus. Hinc *uela nauium per tranſlationē carbaſea & carbaſa dicta ſunt.*]

*Plaga,*Vng *uoile,grande tegmen lineum, quo hodie mulieres* Romanæ *utuntur: & quemadmodum plaga olim* Veſtales *uirgines operiebantur, ita nunc quoque*

noſtrarum monialiũ uelamentum, plagæ nomen acci pere poteſt. Cuius diminutiuum plagula. Cap. 10.

Calantica, Vng cueurechef, tegmen capitis muliebre. Cic. in Clodium, Túnc, cum uincirentur pedes faſciis, cum calanticam capiti accommodares, &c. Ibidem.

De ueſtimentis intimis. Cap. 11.

CAmiſiam, quam uulgus appellat Chemiſe, nos rectè & Latinè imam ſiue intimã tunicam dicere poſſumus. Quidam interulam uocant. Eſt quando tunica abſolutè idem ſignificat, ut apud Ouidium multis in locis, & Ciceronẽ act. 7. in Verrẽ. Vnde Tunicatus à Martiale, pro eo qui barbarè dicitur In camiſia. Et Tunicata quies ab eodem dicta, hoc eſt, libera ad opera togata. Athenæus χιτώνιον ἐγχέ͵ϱχον appellat tuniculam carni proximam. Vide cap. 12.

Et quia nonnulli ex ueteribus (ut nunc quoque à nobilibus & ditioribus quibuſdam aulicis fieri ſolet) non eadem interula utebantur noctu qua interdiu: itaque factum eſt, ut ab antiquis comicis χιτὼν ἀνυπὴρ diceretur, quam nos uerbum è uerbo, ſi uolumus, tunicam dormitoriam dicemus: uulgus camiſiam nocturnam appellat, Chemiſe de nuict. Ex libello de Vaſcul.

¶ Poſt tunicam induebatur ſubucula, Vne chemiſe de drap, quã quidam ſubtunicale uocãt: Græci ὑποδύτην, quòd ſubter induatur. Suet. in Auguſt. Hyeme quaternis cum pingui toga tunicis, & ſubucula, & thorace laneo, & femoralibus, & tibialibus muniebatur. Horatius, -rides ſi fortè ſubucula pexæ

Trita ſubeſt tunicæ. Bayfius cap. 12, Vtebantur & tunica, quæ media dici poteſt, cuiuſmodi ferè eſt tunica ru-

bra, qua brumali tempore utimur. Thoracem *appellarunt ueteres,* Vne piece qui couure l'eſtomach, *à denominatione pectoris, quòd pectus & thoracem tegat, unde thoracibus lineis antiquos pugnaſſe teſtis eſt* Homerus. Cap. 8.

[Thorax *ferreus uel ahenus,* Vne eſcreuiſſe, *Arma quibus communitur pectus.* Plutarchus *in* Lucullo, *Thoracem ferreum habens ſquammoſum & ſplendidum, ac fimbriatum paludamentum.* Virg. 8. AEneid.

-alij thoraces ahenos,

Aut leues ocreas lento ducunt argento. Vbi Seruius, *Quia, inquit, apud maiores, thoraces tantum pectora tegebant.* Vnde Statius,

-triplici ſeruantur pectora ferro,

Pectora, nam tergo nullus metus.

Thorax *laneus,* Vne piece de drap. Suetonius *in* Auguſt. *Hyeme quaternis cum pingui toga, tunicis, & ſubucula, & thorace laneo, & femoralibus, & tibialibus muniebatur.*

Thorax *plumbeus.* Plin. lib. 7. cap. 20, *Nos quoque uidimus* Athanatum *nomine, prodigioſæ oſtentationis, quinquagenario thorace plumbeo indutum, cothurniſque ducentorum pōdo calciatum per ſcenam ingredi.*]

Neque uerò fortaſſis omnino ineptū fuerit, ſi quemadmodum Iureconſulti *ſtragula bubalina dicunt: ita quoque nos thoracem bubalinum appellemus eum, qui uulgò à militibus geſtari ſolet.* Vng collet de cuir de buffle. *Bubalum enim uocabant antiqui bouem ſylueſtrē, quem hodie adhuc* Itali *bufalum,* Vng buffle. *Vide libellum de* Vaſcul.

[*Thoracem abſolutè pro armis pectoris ponit* Vir-

gilius ſtatim in initio undecimi Æneidos,
Teláque trunca uiri, & biſſex thoraca petitum
Perfoſſúmque locis.

Diploidem *pro eo quod uulgus uocat* Pourpoint, *ueteres non uſurpaſſe uideo, neque etiam eo genere uocabuli uſos unquam fuiſſe.* Dici autem debet ἀπὸ τοῦ διπλόος καὶ διπλοῦς, *quod pro duplicato thorace ſumi uideretur.* Itaque *fictum & nouum eſſe puto uocabulum, atque omnino alienum à communi uſu dicendi: niſi pro thorace laneo accipianus, quod abſurdum adhuc uideretur.*]

De *tibiarum ac femorum ueſtimentis.* Cap. III.

ÆQ*uum eſt nunc ut de femorum ac tibiarum ueſtimentis ſuo ordine diſſeramus. Poſthæc autem ad calciamenta, ueſtes medias & externas deueniemus. poſtremo uerò ad ornamenta & colores digrediemur.*

Feminalia *&* Brachæ, Hault de chauſſes. Vnde Gallia *brachata, & brachati* Galli *dicti, quòd feminalibus uterentur.* [Q*uæ femoralia appellare uidetur* Tranquillus *in Auguſto, uulgus* Italorum *coxalia hodie uocat.*] Suidas, Heſychius, *&* Euſtathius *in* Homerum, *uocant* ἀναξυρίδας, *quas nos brachas dicimus, quod facilè cõiicitur ex loco* Diodori *in quinto,* καὶ ἀναξυρίδας, *inquit,* ἃς ἐκεῖνοι βράκας προσαγορεύουσι. Hoc *eſt, & anaxirides, quas illi brachas appellãt.* Cap. 20.

Subligaculum, Vng brayer, [*quo utebantur ueteres ad tegenda obſcœna, ſiquando in ſcena prodibant, ne fortaſſis per incompoſitos geſtus, aut alia quauis ratione detegerentur.*] Cic. 1. Offic. *Scenicorum quidem mos*

tantam habuit à uetere diſciplina uerecundiam, ut in ſcœna ſine ſubligaculo prodeat nemo. Ibidem.

[*Genualia*, Iartieres, *apud* Ouidium *in libris* Metamorphoſeon. *Columella lib.* 7, *Rectè, inquit, genibus applicantur, ac genibus circundantur*. De *genualibus intelligit*.

Tibialia, Bas de chauſſes. *Paulus* Iureconſ. *Si tibiale uel humerale miles alienarit, caſtigari uerberibus debet.* Suet. *Femoralibus & tibialibus muniebatur.* hoc eſt, *femora & tibias muniebat contra frigus.*

Caligæ, caligarum, Des chauſſes, *tegumētum tibiarum militare.* Cic. Attico, *Et Epicratem ſuſpicor, ut ſcribis, laſciuum fuiſſe: etenim mihi eius caligæ & faſciæ cretatæ non placebant.* Faſcias *autem cretatas uocat, ut obiter dicam, pictas & colore aliquo delinitas.* Quinetiam *militaris caligæ forma ex antiquis marmoribus deprehēditur (tātum enim attingebat mediam tibiam) atque in extrema parte ſuperiori, cuiuſdam animalis ceu leonis caput præ ſe ferebat. Cæterum à latere ipſius tibiæ faſciola quadam reuinciebatur ac claudebatur, quam uulgus laſſetum appellat: nos etiam corrigiam appellare poſſumus: niſi mauis dicere clauis potius à dextra parte ſuffigi ſolere, qui interdum aurei erant, unde claui caligares dicti.* Plin. *lib.* 9. *cap.* 18, *ubi de piſcibus*, Squamis, *inquit, conſpicui crebris atque præacutis, clauorum caligarum effigie.* Hinc *caligatus, caliga indutus.* Iuuenalis, *Veniam caligatus in agros.* Et *Caligulam primùm dictum fuiſſe, quòd caliga uteretur, refert* Auſonius *hoc uerſu,*

Caius cognomen caligæ cui caſtra dedere.

Caliga ſpiculatoria, qua milites ſpiculatorij utebantur

tur. Erat autem colore quodam uel forma à militari diuerſa. Suet. in Caligula, Modò in ſpiculatoria caliga, nonnũquam ſocco muliebri. Quo loco corruptè quidam legunt ſpeculatoria.

Sculponeæ, ſculponearum, Des gueſtres. Ita enim uſurpaſſe uidetur Cato de re ruſtica, nempe pro tibialibus ruſticorum: Sculponeas, inquit, bonas alternis annis dare oportet familiæ ruſticanæ: ad quod uocabulum accedere uidetur uox Italica, diſcufoni. Næuius, Sculponeis batuenda ſunt latera. Varro, Aſpicio ſculponeatam bigas ſequi cornutas. Gueſtree. Verũ autem ſculponeæ laneæ fuerint, an ex tela confectæ, iudicet qui uolet: ego uerò de hoc ſtatuere nihil poſſum.

Ocrea, ocreæ, Houſeau. Apuleius, Ille crura ocreis inuoluit. Virg. 8. AEneid. -alij thoracas ahenos, Aut leues ocreas lento ducunt argento. Idem eodem libro, Tum leues ocreas electro auróque recocto. Vbi Seruius, Leues ocreas, id eſt nitida tibialia. Vnde Ocreatus, Qui eſt houſé.]

De calciamentis. Cap. IIII.

VEniamus nunc ad calciamentorum genera: deinde uerò ad medias atque externas ueſtes aſcendemus.

[Calceus, Vng ſoulier, quod idem calciamentum ſignificare uidetur.] Fiebant autem antiquitus calciamenta ex hœdorum pellibus: quod tum ex uetuſtiſſimis marmoribus, quæ hodie adhuc ſunt Romæ, coniicitur: tum ex Martialis teſtimonio lib. 11. Epigram. ad Phœbum. Videto libellum de vaſculis.

[Excalciare pedes, Deſchauſſer les pieds. Suet. in Vi-

tello, Pro maximo munere à Meſſalina petiit,ut ſibi pedes præberet excalciandos. Hinc Calcæolarius à Plauto dictus,Vng cordouánier:quod nomen uulgus Italorũ adhuc integrum retinet.

Calcæolus, Vng eſcarpin, leuis erat calceus,& ſimplicem tantum ſoleam habens,qualem ſolent pedites ac milites leuis armaturæ geſtare. Cic.primo de nat.deorum, Cum pelle caprina, cum haſta, cum calceolis repandis.]

Soccus,Græcorum erat calciamentum,quemadmodum calceus Romanorum. Eo tamen etiam utebantur Romanæ mulieres: quapropter muliebris à Tranquillo dictus eſt in Caligula.

Socculus, idem cum ſocco, etſi diminutionem ſignificare uideatur. Suetonius in Vitello, Detractúmque ſocculum inter togam & tunicas geſtauit.Itaque detrahere ſocculum propriè dictum, pro deponere & auferre ſocculum. Terentius,Aſſido,accurrunt ſerui,ſocculos detrahunt.uulgus Venetorum nunc adhuc uocat,diſcocoli.Des pantouffles.

Cothurnus, genus calciamenti ſubere quodammodo ſubleuati,quo utebantur Tragœdi ut eminentiores apparerent:& uiatores,ne tam facilè impingerent in lutum : item etiam uirgines, ut grandiores apparerent ſub oblonga ſtola. Quapropter cothurnos ipſos de ſuris uincire ſolebant.Virg.1.AEneid.

Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
Purpureóque altè ſuras uincire cothurno. Niſi fortè legendum putaueris,
Purpureáſque alto ſuras uincire cothurno. Hinc Iuuenalis, -breuiórque uidetur

Virgine Pygmæa nullis adiuta cothurnis. Cic.3. de *finibus, Conuenit optimè ad pedem cothurnus.* Hoc cal*ciamenti genere nunc quoque uti ſolent nobiliores* Ro*manæ,* Florentinæ, *Bononienſes, ac* Ferrarienſes *matronæ, ut multò altiores cothurnatæ quàm crepidatæ uideantur.* Vnde *metaphoricè cothurnatus ſtylus, altus & ſublimis atque excellens dicitur.* Martialis,

Grande *cothurnati pone* Maronis *opus.* Virgilius,

Sola Sophoclæo *tua carmina digna cothurno.* Hoc *autem differre cothurnum à crepida quidam putant, quòd cothurnus altior ſit, ac præterea utrique pedi conueniat.* Vtrunque *tamen coniungit* Suetonius *in* Cali*gula.* Plin.lib.7.cap.20. *refert de* Athanato *prodigioſæ oſtentationis uiro, qui quum quinquagenarius eſſet, cothurnis ducentorum pondo calciatus, per ſcænam ingrediebatur.*

Crepida à crepando dici uidetur, quòd eius ſolea breue obſtragulum habens, inter incedendum ſubinde calcaneum feriat. T*uſcum erat uel* Graium *calciamentum, prius quàm ad* Romanos *perueniret.* Q*uo etiam nunc quoque mihi uidentur* Veneti *nobiliores uti: appellant autem ij planulas,* Gellius *crepidulas uoce* Græ*ca dictas putat.* Q*uòd uerò crepidæ obſtragula haberent, quæ uulgò coopertoria appellantur, id oſtendere uidetur locus* Plinij: C*um & pedibus, inquit, margaritas, nec crepidarum tantum obſtragulis, ſed totis ſocculis addunt.* I*taque crepidatus dicitur, quem* Veneti *uocant* Impianelle. Cic. *in* Piſonem, Inde *nocte intempeſta, crepidatus, ueſte ſeruuli, nauem conſcendit.*

Solea *uerò, à qua uulgaris noſter ſermo profectus eſt,* Vng *ſoulier, obſtragula non habebat, ſed tãtum quibuſ-*

dam ligamentis ſiue ligulis, quas anſas uocabant, Des *courroyes, ſuperiori pedis parti obuinciebatur.* Cuiuſ*modi ſunt hæc calciamēta que uulgus uocat*, Souliers a *l'apoſtolique, quòd iis calciati apoſtoli Domini pingi ſo*leant. Plautus *in* Caſina, Si hoc effexis, ego ſoleas tibi dabo, & annulum in digito aureum. Propertius,

Proſilit in laxa nixa pedem ſolea. Inde Soleatus, ſo*leis indutus*. Cic. *in* Verrem, Stetit ſoleatus prætor P. R. *cū pallio purpureo.* Gellius *gallicas ſoleas uocat. hinc ſolearius* Plauto, Vng cordouānier. *Dicitur & equorū & mularum ſolea ferrea*, Vng fer de cheual. Catullus,

Ferream ut ſoleam tenaci in uoragine mula. Plin. lib. 33. cap. 11, Noſtra, inquit, ætate Poppea coniux Neronis principis, delicatioribus iumentis ſuis ſoleas ex auro induere ſolebat. Hoc eſt, ſoleis aureis pedes munire.

Calceus lunatus, inſigne nobilium Romanorum, *ut uoluit* Plutarchus, *addita lunula circa talum.* Iuuenalis *de* Quintiliano,

Appoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ. Erat etiam Senatoribus proprius. Cic. Philip. 13, Mutauit calceos, Pater Conſcriptus repētè factus eſt. Id eſt, Lunatos calceos ſumpſit. Budæus *in* Pand.

Non ineptum fortaſſis fuerit dicere fibula conſertum calceum, Vng ſoulier a blouquettes, *ea ratione qua* Tacitus *de moribus* Germanorum *fibula cōſertum ſagum dixit.*

Corrigia autem calciamenti, ea eſt qua calceus fibula conſeritur. Cic. 2. de diuin. Quæ ſi ſuſcipiamus, pedis offenſio nobis & abruptio corrigiæ, & ſternutamenta erunt obſeruanda. Vne courroye.

Feneſtratum calceum quidam appellant, quem na-

ſtri uulgò ſcoletatum dicunt: nempe dimidiatū obſtragulum habentem. Vng *ſoulier eſcoleté.*

Perones, Des *bottes, des bourdes, genus ruſtici calciamenti ex corio crudo, aut pellibus compoſitum, ut uult Seruius. hinc* Virgil. *Crudus tegit altera pero. Altus autem erat ad mediam tibiam, quo minus limo aut luto aratorun pedes inficerentur.* Iuuenalis,

Nil *uetitum feciſſe uolet, quem non pudet alto*
Per *glaciem perone tegi.* Vnde *etiam arator peronatus à* Perſio *dictus eſt.* Botté *& bourdé.*

Sandalium, Græci *calciamenti genus quo mulieres potiſſimum utebantur. quod etiam* Momus *dicitur in* Venere *reprehendiſſe.* Terent. Vtinam *tibi commitigarī uideam ſandalio caput.* Hinc *Sandaligerulus, nomen à Plauto effictum in* Trinum. *&* Sandalariū Apollinem *uocauit* Gellius *lib.* 17, *cuius ædes in ſandalario eſſet: nempe urbis parte in qua conficiebātur ac diuendebantur ſandalia.* La *cordouannerie.*

Gallicæ, *gallicarū,* Des *galloches, ex* Cicerone *ſecunda* Philippica, *ubi loco caligarum legēdum gallicarum: &* Gellio *lib.* 13. Vide *cap.* 16. Bayfij.

[*Græci uerò* καλοπόδιον *appellant ligneum calciamentum. hinc prouerbium,* Omnes *eodem calopodio calciare.* De *ineptis & meruditis medicis, qui omnibus morbis eadem adhibent remedia.* Feſtus *uerò calones uocat calceos è ligno factos.*

Sunt & alia permulta calciamentorum genera, ut ſunt calcei phecaſæi, ſacerdotum & Sicyonij, *eorum qui elegantiæ ſtudebant: ex* Cicerone. *quales fortaſſis ſunt quos hodie cornutos calceos appellamus.* Eſt *& alius calceus, qui* Græcis *dicitur* ἐμβὰς ἐμβάδος, Tragicorum

ornamentum. Quinetiam Apuleius quoque linteos calceos nominat, quos uulgus Italorum ſcarpetas uocat, nos autem Des chauſſons.

Sed hæc omnia recenſere, maioris & longioris operæ mihi uideretur, quàm ut libelli breuitas expoſtulet. Quapropter commodius fuerit, ſi ad media ueſtimenta quamprimum tranſeamus.]

De ueſtimentis mediis. Cap. V.

Poſtaquam ſuperiora & inferiora ueſtimenta declarauimus, uidetur noſter ordo expoſtulare, ut ad media ueſtimenta digrediamur, atque in primis à tunicis incipiendum.

Plures tunicas aliquando geſtabant antiqui, uel fortaſſis ad frigus depellendum, uel alia quauis ratione, ut author eſt Sueton. in Auguſt. & Ouid. 2. Faſt. Et nos quoque ſolemus pluribus tunicis per brumam tegi. Præter duas igitur tunicas, quas ſuperius explicauimus, nempe imam ſiue intimã tunicam, quæ camiſia dicitur uulgò: & linea tunica à Græcis λινοῦς χιτὼν, præter etiã mediam tunicam, cuiuſmodi tunica rubra, qua brumali tẽpore utimur. Erat & alia tunica quæ his ſuperinduebatur, quam noſtri ruſtici, uocabuli Græci ueſtigia imitantes atque retinentes, Hoqueton appellant, quaſi dicas, ὁ χιτὼν: alij Saye. Videto cap. 12. Bayfij.

[Canays, Tunica regia quæ περιπόρφυρος erat, hoc eſt, purpura prætextata. Tunica hyberna, Saye d'hyuer. Plautus in Milite, Conficiantur tunicæ mihi hybernæ bonæ.]

Tunica manicata, Vng ſaye a manches, qua non ſine probro uti ſolebant antiqui: quẽadmodum uidetur ſi-

gnificare Cicero dum in gregem Catilinæ inuehitur: & Virgilius de fœmineo Paridis comitatu loquens,

Et tunicæ (inquit) manicas, & habent redimicula mitræ. Græci χειριδωτὰς appellant: Plautus manuleatas tunicas uocauit ſuo more. Ibidem.

Tunica lati claui, ſiue latus clauus. Horat. Et latum demiſit pectore clauũ. Vng ſaye a boutons larges. antea quidem palmata fuit, à latitudine clauorũ dicta. nunc autẽ à genere picturæ appellatur, nempe à clauis purpureis qui tunicis inſeruntur. Græci χιτῶνα πλατύσημον appellant. Liuius ubique palmatam tunicam, Suetonius aliquando clauum. Plinius tamen lib. 33. pro clauis annulos ponit, Annuli, inquit, diſtinxerunt alterum ordinem à plebe. hoc eſt, Tunicæ annulatæ, ſiue claui lati. Inſigne enim fuit Senatorum, quo ab equeſtri ordine diſtinguebantur. Ibidem. Sumitur & latus clauus pro ſenatoria dignitate. Plin. in epiſt. Ego latum clauũ à Cæſare noſtro, ego quæſturam impetraui.

[Obiter hæc dicam puerorum cauſa, Tunicam reſutam appellari, quam uulgus uocat Deſcouſue, quod uocabulum etiam ad omnia alia ueſtimenta transferri poteſt. Tranquillus in Auguſt. Sumenti uirilem togam, tunica lati claui reſuta ex utraq; parte ad pedes decidit.] Quod autem ad latum clauum attinet, Quintilianus in undecimo, Ius lati claui pro Senatoria dignitate uſurpaſſe uidetur. Ibidem.

Tunicæ uerſicolores, Sayes bigarrez, cuiuſmodi Salij cum trabeis deferebant authore Dionyſio. Cap. 20.

Tunica phœnicea uel coccina, Vng ſaye d'eſcarlate, qua utebantur Romani cum prælij aut pugnæ ſignum indicare uolebant. [Ea autem nunc noſtris aulicis ue-

natoria eſt aut uiatoria.] Ibidem.

Tunica aurea, Saye de drap d'or, *qua triumphaſſe* Tarquinium Priſcum Verrius *apud* Plinium *tradit.*

Tunicis etiam Romanæ *mulieres uti ſolebant longè latéque diffuſis, ad ulnas crurdque aduerſus oculos protegenda, quarum ulnæ conſutæ non erant. unde prouerbium,* Tunica pallio propior. Quod etiam ex Ouidij *nerſibus elicitur. Erant igitur* Romanæ *mulieres* φαινομηρίδες, *quemadmodum & Spartanæ, quæ ſola tunica, ut inquit* Plutarchus, *amictæ incedebant: cuius pinnæ diſſolutæ aliquatenus erant.* Pollux *uocat* χιτῶν χιτῶνα. [Fortaſſis id eſt ueſtimenti genus in mulieribus, *quod* Itali *uulgò ſottanam uocant: nos uerò,* Vne cotte, ou ung corcet.]vide cap. 12. & 13.

Tunicas ſubſtrictas & breues citra humerum desinētes Græci ἐξωμίδας *uocant:* ex Gellio. *Qua forma tunicæ uſum* Catonem *refert* Plutarchus, *cum brumæ tempore ruſticaretur.* Vng ſaye a cheuaucher. Cap. 12. *Niſi malis cum* Plutarcho *in* Philopœmene χιτῶνα ἱππικὴν *uocare, hoc eſt, tunicam equeſtrem.*

Tunica talaris, Vng ſaye long iuſques aux talons, *cuiuſmodi erant illæ muliebres tunicæ:* ex Cicerone *in* Catilinam. Ibidem. [Fortaſſis *eſt ea quam rectam uocat* Plinius lib. 8, *qua ſimul cum toga pura induebantur tyrones nouǽque nuptæ, quam prima texuit* Caia Cæcilia. *Tunica autem recta quid ſit, non facilè aſſequi poſſum. Tunica uerò talaris, ad imos uſque pedes demiſſa erat, quæ* Græcis ποδήρης *dicitur.*]

Tunica domeſtica, Vng ſaye pour uſer parmi la maiſon. Cic. 2. de finibus. *Quo loco etiā forenſem tunicam appellare uidetur.* Vng ſaye pour porter hors de la mai-

ſon. Ibidem.

Tunicam linteam purpura prætextam ab Hiſpanis deferri ſolere, quæ miro candore fulgebat, refert Liuius lib. 2. tertiæ Decadis. Quod uidetur ad uerbum uertiſſe ex Athenæo in ſexto. Appellat enim ille huiuſcemodi ueſtimenta χιτῶνας περιπορφύρους. Polybius quoque χιτωνίσκον περιπόρφυρον dixiſſe uidetur lib. 3. Vide cap. 10.

[Non omittam hoc loco, quòd Homerus Arguos χαλκοχίτωνας appellare ſolebat, hoc eſt, æreis tunicis indutos & armatos. Itaque χαλκοχίτων, ωνος, erit quem uulgus uocat, Vng homme armé.

Tunicatus, ſola tunica indutus. En ſaye, en hoqueton. Græcis μονοχίτων dicitur. Qua ratione Cleopatram tunicatam Auguſto iiſſe obuiam refert Plutarchus: & Ennius Carthaginenſium iuuentutem tunicatam appellat: Athenæus quoque ſtatuas tunicatas uocauit. Cap. 12. Qui etiam Tacitus refert Auguſtum ea ignominia milites ſuos affeciſſe, ut per totum diem iuberet eos ante prætorium ſtare, interdum diſcinctos tunicatóſque. Cap. 8. Et quia fuit aliquando tempus cum P. R. toga non uteretur, ſed tantum tunica: itaque Tacitus plebem Romanam, populum tunicatum appellat. Cap. 9.

Tunicam chirurgi & medici in ſua anatome uocant tegumentum & membranam illam quam uiſcera, inferiora quidem à peritonæo, ſuperiora autem à mediaſtino accipere dicunt. uulgus uocat Vne taye. Plin. lib. 11. cap. 37, Tenuibus multiſque mēbranis oculos natura compoſuit, calloſis contra frigora caloréſque tunicis. Idem tunicul.as oculi uocauit lib. 26. cap. 12. Et Celſus teſticulorū inuolucra, tunicas appellauit. Perſius quo-

que cæpe tunicatum eadem ratione dixit. Cap.12.

[*Tuniculæ molles à Gellio dictæ, ad Catonis mollitiem exprimendam, quòd nimium delicato ueſtitu uteretur. Quod fortaſſis de ima ſiue intima tunica dici poteſt, quam camiſiam uocamus. Cui ſententiæ accedere uidetur Turpilij locus; Me miſeram, quòd inter uias epiſtola excidit mihi: infœlix inter tuniculam & ſtrophium collocaram.*]

Sagum, Vng *ſayon*, *genus tunicæ militaris quæ armis ſuperinduebatur: alij accouſtramentum uocant, ut prætoriani.* Militare *erat indumentum. unde* Tullius, *Itur ad ſaga. id eſt, ad arma.* Et *ſaga parare apud eundem, pro bellum inſtruere.* Cæſar *primo belli ciuilis,* Reliqui *coeunt inter ſe, & repentino periculo exterriti ſiniſtras ſagis inuoluunt, gladióſque diſtringunt.* Ils *entortilloyent leurs ſayes autour de leur bras gauche.* Saga *Liguſtica probat* Strabo *in* 4. Plutarchus περιθωρακίδια *appellat in* Artaxerxe. *Quinetiam idem* Strabo *milites* ἐν σάγοις *dixit, hoc eſt quod uulgus ait,* En *ſaye.* Ca.15. [*Sagis cucullis agricolas olim uſos fuiſſe teſtatur locus* Columellæ *lib.*1.*cap.*8. *Cultam, inquit, familiam magis utiliter, quàm delicatè habeat, munitámque diligenter à uento, frigore, pluuiáque, quæ cuncta prohibentur pellibus manicatis, centonibus confectis, uel ſagis cucullis.* Hoc *eſt, Cucullos habentibus à tergo, quibus dum pluit, caput operire poſſint.* Cato *Cuculliones appellare uidetur cap.*2. *quòd cucullam à tergo haberent ad caput muniendum contra imbres: cuiuſmodi indumenta fieri ſolent iis qui captiui ducuntur ad agitandos remos in bello nauali: uulgus galeotos appellat.* Cu*cullam autem factam fuiſſe ad caput tegendum*

(cuiuſmodi eſt illud quod à tergo illius pallij,quod Hiſpanicum uocamus, dependet) oſtendit locus Martialis lib.5.Epigram.

Illinc cucullo proſpicit caput tectus.]

A ſago fit ſagulum pro eodem. Virgil. de Gallis loquens, Virgatis lucem ſagulis. [Hoc eſt, Quæ habent in uirgarum modum deductas uias: uel etiam purpuratis, ut inquit Seruius. Virgam enim antiqui Galli purpuram appellabant.] Ibidem.

Sagatus, ſago indutus. Tranquillus in Cæſare Dictatore: & Martialis,

Vis te purpureum Marce ſagatus amem?

[Et ſagaria ab Vlpiano dicta, pro arte conficiendi uel uendendi ſaga, quemadmodum lintearia. Ibidem.

Sagum fibula conſertū, Vng ſaye attaché auec une boucle, dixit elegāter Tacitus, de moribus Germanorū.]

Abolla quoque militaris erat tunica, quæ tyria à Martiale dicitur:

Neſcit cui tyriam dederit Criſpinus abollam. Ibidem.

Læna, quam Græci χλαῖναν uocitant, à militibus per æſtatem deferebatur. Ea quoque uilloſa in ſacrificiis uſos antiquos Cicero in Bruto teſtatur. Et pellenicæ lænæ celebrātur, antiquis uictoribus Athletis præmij loco dabantur. Nonius inter ueſtes ponit. Vide cap.15.

[Succurit hoc loco, quando de læna uilloſa ſermo eſt, non ineptum fortaſſis fore ſi eadem ratione, qua uilloſa læna à Cicerone dicta eſt, ſagum etiam uilloſum dicamus: cuiuſmodi paſſim nunc in Italia uti ſolent, & apud Gallos non pauci ſagum phryſatum uocant, Vng ſaye phryſé.

De ueſtimentis externis. Cap. VI.

Superſunt nunc exteriora ueſtimenta, quæ omnia ferè togarum ac ueſtium nominibus continentur. Itaque primùm de togis, deinde uerò de ueſtibus dicemus: poſt hæc autem ad ornamẽta & colores digrediemur.

Toga, Vne longue robe, tunicæ toga ſuperinduebatur uel tunicis potius. Erat autem Romanorum, quemadmodũ pallium Græcorũ: unde Comœdiæ togatæ dictæ, quæ Romanorum: palliatæ, quæ Græcorum. Solis autem Romanis ciuibus licuit olim toga uti: & ſanè fuit tempus cum fæx uulgi nõ temerè unquam Romæ toga uteretur, ſed ſola tunica. Togã Plutarchus τήβεννον, Athenæus τήβενναν uocat. Cap. 9. [Itaque togatos rectè appellabimus eos, quos uulgus uocat Gens de longue robe: nempe Senatores & magiſtratus forenſes, quorum decus eſt oblongiore ueſte amictos incedere.]

Toga etiamnum pacis inſigne fuit: hac enim maximè differebant Senatores togati à ſagatis militibus. Tullius in Piſonem, Non dixi hanc togam, qua ſum amictus, nec arma, ſcutum, & gladium unius imperatoris, ſed quod pacis eſt inſigne & otij toga: contrà autem, arma tumultus atque belli. Vnde etiam hic uerſus à Cicerone factus, Cedant arma togæ. Hoc eſt, Bellum paci concedat. Inde quoq; togati, pro pacis amatoribus ab eodem dicti lib. 4. ad Atticum, Ergo erimus ὁπλῖται, qui togati eſſe uolumus? [Hoc eſt, bellum igitur ſuſcipiemus & arma, quum nos magis delectet pax ipſa, atque adeò toga, quæ eſt uelut pacis & otij inſigne?] Cæterum etiam à togæ frequenti uſu Gallia togata dicta eſt, quæ eſt nunc Italiæ pars intra Padum, Rubi-

conémque, & Apenninũ montẽ. Dicti quoque Hiſpani togati & ſtolati, qui Beticam incolunt: & Xerxes togatus à Magno Pomp. dictus, ut teſtatur Plinius. Cap. 10.

Toga candida utebantur qui magiſtratum petebãt. unde extat oratio M. Tullij habita in toga candida: nẽpe in Catilinam & Antonium competitores. Liuius album ueſtimentum uocat 4. ab urbe, Placet tollẽdæ ambitionis cauſa tribunos legem promulgare, ne cui albũ ueſtimentum addere petitionis cauſa liceret. Inde candidati dicti qui magiſtratum petebant. Cap. 9.

[*Toga quoque alba hilaritatis index fuit, qua in epulo, uel publico, uel parentali utebantur. unde albati dicti. Cic. in Vatinium, Cum ipſe epuli etiam dominus Quintus Arius albatus eſſet, tu in templũ Caſtoris te cum T. Fibulo atrato, cæteriſque tuis furiis, funeſtum intuliſti. Horatius 2. Serm.*

Ille repotia, natales, alióſue dierum
Feſtos, albatus celebret. Græci λευχειμονοῦντα *uocant.*

Toga pulla ſiue atra, Vne robe de dueil, qua in funeribus utebantur, ut nunc quoque utimur. Cic. in Vatiniũ, Quis unquam in luctu domeſtico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti præter te pulla data eſt? Vnde pullati & atrati dicti. Cicero eodem loco, Quæro, quis unquam cœnauit atratus? Græci uocant μελανειμονοῦντας. *Hæc Budæus in reliquis annot. in Pandect.*]

Togula, Vne petite ou mince robe. Martialis,
Trita quidem nobis togula eſt, uiliſque putriſque. Hinc fit Togatulus, qui togula utitur. Idem 7. Epigrammatum, Sit maior numerus togatulorum. Cap. 10. et pag. 231. 256.

[*Nempe togatulos appellare uidetur eos qui poten-*

tiores magiſtratus mane ſalutatum ibant, & per urbem concomitabantur honoris & præmij gratia. quod munus uulgus uocat, Faire la court. *Itaque togatuli erant quos cortiſanos dicimus.]*

Toga *pura dicebatur, cui nulla purpura prætexta erat, quam* ἀπόρφυρον καὶ τέλειον ἱμάτιον, *hoc eſt, iuſtam & ſine purpura ueſtem appellat* Plutarchus *in* Antonio. Hac *autem, ut inquit* Plinius *in* 8. *induebantur tyrones, nouæque nuptæ eo ipſo die quo uiris tradebantur, quæ tunc temporis ineptè uirilis dici potuiſſet.* [Lucanus *in principio* 7, *-pura uenerabilis æquè* Q*uàm currus ornante toga.* Id *eſt, nec picta, nec triũphali, nec prætexta.*] Vide Budæum *in* Pand.

Toga *uirilis, quam* ἀνδρεῖον ἱμάτιον *uocat* Plutarchus *in* Bruto, *ſumebatur ſedecim annorum ætate ſtatim poſt prætextam depoſitam.* Q*uod coniicitur ex* Tranquillo *in* Aug. Duodecimum *annum agens, auiam* Iuliam *defunctam pro concione laudauit. quadriennio pòſt, uirili toga ſumpta, &c.* Sumebatur *autem in templo* Iouis Capitolini, *ut inquit* Varro. [Et *quomodo à toga uiri cenſebãtur, ſic* Athenis, ἐδοκιμάζοντο, *id eſt,* εἰς ἄνδρας ἐνεγράφοντο, καὶ ἐτέλοντο εἰς ἄνδρας, *quod &* τελεῖν εἰς ἄνδρας *dicitur.* Cicero *in* Philippicis, Sumpſiſti *uirilẽ togam, quam ſtatim muliebrẽ ſtolã reddidiſti.* Scommate Philippum *excipit, quòd etiã uirili toga ſumpta, non abſtineret ab effœminatis & puerilibus negotiis.*

Toga *prætexta, uel prætexta abſolutè, dicebatur ea toga, cuius oræ & circuitus purpura prætextus erat.* Hac *de re* περιπόρφυρος *à* Plutarcho *in* Publicola *dicta, quaſi habens in circuitu purpuram intextam, & cuius limbus erat purpureus.* [Limbus *autem, ut po-*

ſtea in ornamentis docebimus, erat faſcia, quæ ambibat extremitatem ueſtium in circuitu. Virg. 4. AEneid. Sidoniam picto chlamydem circundata limbo. Id autem eſt prætexere.] Quod uerbum ab authoribus antiquis uſurpatum uideo, pro eo quod uulgò dicimus Bordare & Cooperire bordum. Auſonius, Quibus Danubij ora prætexitur. id eſt, cooperta & bordata. Et Ouidius prætexta uelis littora dixit, pro bordatis. Item Plinius lib. 17, prætexta tuguriorũ appellauit, quæ nos borta tecti tuguriorum barbarè diceremus. Cap. 10.

Vt autem ad prætextam redeamus, Budæus ex Pædiano refert prætextam nobilium fuiſſe tam mulierũ, quàm uirorum, ídque exemplis Ciceronis comprobare uidetur. Plutarchus item & Liuius pueros prætextatos appellant. Plura uideto in annot. reliquis in Pãdectas.

A prætexta, prætextata amicitia, iam inde à puero cœpta apud Martialem. Prætextati quoque cognomentum Papyrio inditum, uulgatiſſimum ex Gellio. Prætextatus item dicitur, qui nondum poſita prætexta, togã uirilem ſumpſit. Tullius in ſecunda ad Antonium, Tenéſne memoria, prætextatum te decoxiſſe? Prætextatum dicit eum qui pupillari ætate eſſet. Cap. 10.

Prætexta etiam magiſtratuum erat ex Liuio, qua utebantur cenſores qui erant ueluti in apice & culmine dignitatis cõſtituti, de quibus loquitur Atheneus. Quinetiam Cicero pro Cluentio, prætextam inter ornamenta ſenatoria ponit. Ibidem.

Conceſſum eſt etiam aliquando Romanis ſenatoribus honoris ergo, toga uti prætexta in ſpectaculis, cum alioqui lacerna in uſu uulgi eſſet. Qui honos conceſſus eſt à ſenatu M. Catoni cum præcipua pretura. id re-

fert Plutarchus in Catone. Cap.16.

*Prætexta pulla nulli licebat uti,authore Feſto, niſi qui funus faciebat:quæ haud ſcio an alia fuerit à toga pulla,de qua ſatis dictum eſt.*Budæus.

Redeamus ad togam. Quibus igitur hominibus uti toga Romana *licebat, ij ut ciues habebantur. nam qui ciuitatem* Romanam *amittebant, uſum quoque togæ amittebant.*Budæus. *Cæterum ſolebant* Romani *togati, potentiores concomitari per urbem cum aliis ciuibus togatis qui etiam mane eos ſalutatum ibant.* Atque *hinc eſt quod* Martialis *togam raram optat inter cæteras uitæ fœlicitates,ne cogatur bene mane togatus circumuolare limina potentiorum,ſalutationis defuncturus officio.quod qui diligenter obibant, ſportulam in ſingulos dies accipiebant,cētum ſcilicet quadrantes,qui nũmus ualet decem ſolidos ex noſtris.*Prætereá *fuit tempus,cum toga commune ueſtimentum eſſet diurnum ac nocturnum, & muliebre & uirile.* Poſtea *uerò mos fuit ut mulieres adulterij conuictæ uirili toga indutæ, in publicum procedere cogerentur, ut refert* Iſidorus. Hæc Bayfius *cap.9.*[Hinc Horatius 1.*Serm.matronas, togatas uocat:* *- quid inter*

*Eſt in matrona ancilla peccéſue togata?*Matronæ *enim quæ à maritis repudiabantur,togam accipiebant ſublata ſtola propter ignominiam.*

*Toga attrita,*Vne robe *uſee.*Martialis,*Attrita ueniet ſportula ſæpe toga.*

Toga *etiam pro facultate oratoria.* Lucanus *de Cicerone,* *- cuius ſub iure,togáque*

Pacificas *ſæuus timuit* Catilina *ſecures.*

Toga arcta, Vne *robe eſtroicte.* Horat. 1.*Epiſt.*Ar-

cta decet ſanum comitem toga. Arctiori enim, ut opinor, toga utebantur comites, anteambulones, & ſalutatores illi, de quibus ſuprà diximus potius, quàm cuiuſuis ordinis alij. Togam reſtrictam appellare uidetur Suetonius in Auguſto.

Toga laxa, Robe large a plein fond. Togas enim, inquit Acron, Romani pro cenſus modo, laxas uel arctas gerebant. Itaque laxas togas, Senatorum magis fuiſſe putauerim: quas etiam fuſas appellaſſe uidetur Suetonius in Aug. Togis neque reſtrictis, neque fuſis uſus eſt: clauo nec lato, nec anguſto.

Toga picta triumphantium fuit, quemadmodum & trabea. Feſtus, Picta quæ nunc toga dicitur, antea purpurea uocitata eſt. eratque ſine pictura, &c. nempe palmata apud antiquos. Græci pictas ueſtes αἰθινὰς appellant, quarum multa mentio apud Athenæũ, Strabonem, & alios.

Toga purpurea, quam Plutarchus triumphalem etiam uocat. Tullius in ſecunda Philip. Antecedebat in roſtris collega tuus amictus toga purpurea in ſella aurea. Liuius primo belli Macedonici, Dona ampla data quæ ferrent regi, uaſa aurea, argenteáque, togáque purpurea. Quibus uerbis adducor ut credam ueſtem illam, quam ſacri Euangelij ſcriptores purpuream & purpuram dixerunt, fuiſſe togam purpuream, quæ & toga picta dicebatur: qualis in Seruatoris noſtri ludibrium ſcilicet, tanquam à S.P.Q.R. miſſa fuit illi qui ſe regem Iudæorum diceret, ut mentiebantur Iudæi. Ibidem.

[Togas raſas Phrygianáſque diui Auguſti nouiſſimis temporibus fieri cœpiſſe ſcribit Feneſtella. Ne-

ſcio an ſericeas & arte laboratas intelligat. Itali enim raſum adhuc uocant Du ſatin, quòd fortaſſis nullis uillis hirtus appareat, quemadmodum holoſericum, quod uillutum etiam appellant.]

Toga palmata eadem cum trabea fuit & picta: triumphalis enim erat, & à uictoria dicta, quae palmae nomine ſignificatur. Martialis, Palmatǽque decem ſed cito redde togae. Ibidem.

Trabea triumphantium erat, ut toga picta. Hinc Auſonius, Trabea ut in pace, conſulum: ſic in uictoria, ducis triumphantis. Itaque trabea quoque conſularis fuit, quod etiam Ammianus confirmare uidetur: appellat enim conſularem trabeam, quae à conſulibus deferri ſolebat. Virgil. 7. AEneid.

Ipſe Quirinali trabea, cinctúque Sabino

Inſignis. Vbi Seruius, Sabinum cinctum, interpretatur trabeam ſic in tergum reiectam, ut una eius lacinia à tergo reuocata hominem cingat. Quo ueſtimenti genere utebatur conſul bellúm indicturus. Quinetiam Salios Dionyſius refert tunicis uerſicoloribus indutos fuiſſe, togúſque annectentes fibulis circunductis purpura ſubtegmine puniceo, quas trabeas uocant. Eſt enim gentilis ea ueſtis, Romanis ualde honorifica. [Quo ex loco pueris non inutile fuerit differere, quàm eleganter dictum ſit annectere togam fibula purpura circunducta. Clorre ou fermer & ſerrer la robe auec une boucle entouree d'eſcarlate: cuiuſmodi Virgilius dixiſſe uidetur,

Aurea purpuream ſubnectit fibula ueſtem. Praeterea ſubtegmen, illud eſſe quam tramam uocamus. Itaque coniicere poſſumus has trabeas, quas Dionyſius deſcri-

bit,textiles fuiſſe: ídque ex Virgilio, cum de Andromache loquitur:

Nec minus Andromache digreſſu mœſta ſupremo
Fert picturatas auri ſubtegmine ueſtes.

Poſtea uerò ſubdit,Textilibúſque onerat donis.]Fuit enim ſanè tempus cum Trabeæ equitum eſſent, ut coniecto ex Martiale in Didymum,

Theatra loqueris,& gradus,& edicta,
Trabeáſque & Idus,fibuláſque,cenſúſque.Ibidem.

Cæterum trabearum tria eſſe genera ſcribit Suetonius.Vnum,quod diis ſacratur,& eſt totum purpureum.Alterum,quod eſt regum,quod etiam purpureũ eſt,ſed albo infectum. Tertium,eſt augurale, purpura & cocco mixtis infectum.Ibidem.

Trabea quoque utebantur equites in funebri pompa,ut inquit Tacitus in tertio, de funere Germanici. Trabeam autem Plutarchus in Romulo ἁλουργίδα uocare uidetur.Ibidem.

Paludamentum, Vne cotte d'armes , Plutarchus in Lucullo ἐφεστρίδα uocat,& in Craſſo φοινικίδα,pro purpureo paludamento poſuit. Erat autem imperatorum & militum amictus,quo ſuper armis indui ſolebant. Dicerem id ueſtimenti genus, cui intexti liliorum flores , quódque induti reges Gallorum depingi ſolent. Plutarchus in Iulio Cæſare στρατηγικὴν ἐσθῆτα uocat. hinc paludatos duces dixit Iuuenalis.Tullius ad Caſſium,Panſa noſter paludatus ad tertium Cal.Ianuarij profectus eſt.Vtebantur & milites Græci alio genere ueſtis, quam ἐφαπτίδα appellat Athenæus in quinto. Paludatum autem,uulgus uocat Encottemaillé.

Paludamento aureo textili, ſine alia materia indutam Agrippinam Claudij principis uxorem in nauali ſpectaculo refert Plinius. Quod Tacitus non paludamentum dixit, ſed chlamydem auratam, in duodecimo. Vide cap. 7.

Chlamys, ueſtis militaris & regia, quæ, ut inquit Strabo libro ſecundo, Græcorum, & maximè Macedonum fuit, qua pro paludamento utebantur. Dionyſius libro quinquageſimo, chlamydem pro ueſte militari, Romanorum paludamento fortaſſe, uel ſagis poſuiſſe uidetur. Quinetiã chlamydem Vlpianus inter puerilia recenſet, qua Numa primus Romanorũ regum uſus eſt, & eadem coccina uſum Alexandrum imperatorem teſtatur Lampridius. Cicero pro Rabir. Chlamydatum L. Syllam imperatorem uocant. Et Plautus chlamydulam appellauit. Cap. 11. [Quod autem Virgilius de Didone loquens dixit, Sydoniam picto chlamydem circundata limbo. id quidem ad regiam maieſtatem oſtendendam dixit: ac ne uideretur minus propriè fortaſſis mulieri attribuere huiuſcemodi ueſtimenti genus, addidit pictum limbum. Erat autem limbus, ut id quoque obiter etiam dicamus, faſciola quædam ſiue inſtita, aſſuta extremæ parti ueſtium muliebrium: cuiuſmodi paſſim apud Germanos deferre uidentur nobiliores matronæ. Inde textores limbolarij à Plauto dicti, quorum officiũ erat huiuſcemodi faſcias arte quadam eleganti intexere.]

Pallium Græcorum fuit, quemadmodum toga Romanorum. Tullius pro Rabirio, Conſularis homo, ſoccos habuit & pallium. Quod inter ueſtimenta commu-

nia, quæ Tacitus *in tertio promiſcua appellare uidetur, ponit* Vlpianus. *ea uulgus uocat* Robe *a tous les iours.*Gellius *libro 9,*Herodi *philoſopho pallium attribuit.unde* Palliotenus *&* Barbatenus *philoſophi dicuntur,qui nihil habent præter pallium & barbam.*Pallia *etiam pro linteis quibus in lecto utimur, ſumpſit* Iuuenalis *ſatyra 6,*

Aduocat Archigenem,*oneroſáque pallia iactat.* Horatius *ueſtem nocturnam dicit:Veſtem nocturnam maculant,uentrémque ſupinum.*Les draps du lict.

Palliis *etiam mulieres utebantur, quæ tunicis ſuperimponebant:unde prouerbium,*Tunica *pallio propior.* Erant *& pallia cœnatoria,quibus tum uiri, tum mulieres utebãtur,dum in tricliniis cœnarent:de quibus* Martialis,

Ad *cœnam uenies:ſed ſic in menſa recumbes,*

Vt *non tangantur pallia noſtra tuis.*De *palliis cœnatoriis intelligit, quæ eadem & cœnatoria abſolutè dicebantur.*Idem *libro 10, -ebriéque noctis* Cœnatoria *mittat aduocato.*

A *pallio fit palliolum,quod laneum fuit.*Martial. Sucida *palliolo uellera quinque petit.* Iuuenalis *quoque mulieres palliolatas fuiſſe teſtatur.*Hinc *palliolata uirgo apud* Martialem:*& palliatus apud* Gellium,*libro 9.*Vide *cap.13.*Bayfii.

[Palliolum *quoque pro breui operimento ſumi poteſt,quod humeris conijcimus, dum peregrè proficiſcimur.* Vng *manteau.* Plautus *in* Epid. Orna *te* Epidice, *& palliolum tuum in collum coniice.*Iecte *ton manteau ſur tes eſpaules.*

Palla, inquit Varro, ideo dicta, quòd palàm ſit. Quæ uaria fuit, & multis propria. pallā enim geſtabāt mulieres, quæ palla honeſta Horatio *dicitur: ea etiam tragœdi utebantur: ex* Ouidij *tertio* Amorum. *Præterea fuit palla longa ad terram uſque promiſſa: apud* Virgilium. *fuit & palla breuis quæ* Gallica *dicebatur. erat autem facta ad formam noſtri palletoci manicati.* Martialis,

Dimidiáſque nates Gallica *palla tegit.* Quem *uerſum uidetur interpretari* Strabo *in quinto, cum ait, tunicarum uice pallas manicatas à* Gallis *geſtari ſolere, ad uerēda uſque, natéſque medias pertingētes.* Cap. 13.

[*Fortaſſis non ineptum fuerit, quam cappam* Hiſpanicam *uulgò uocamus, pallam* Hiſpanicam *uocare: qua breuiſſima utuntur* Florentini, *Vne cappe a l'eſpaignole.* Habet *autem à tergo, & de humeris dependentem cucullum ad arcendos imbres, & collum ac caput ab iniuriis externis protegendum:* Itali *uocāt,* Vng *capuzzo: noſtrum uulgus cappetam uocat, quæ monachorum quoque propria eſt.*

Bardocucullum *autem opinor eundem fuiſſe cum palla* Gallica, *quo ſcilicet* Galli Xanthones *utebantur. dictum quaſi bardus cucullus: hoc eſt, rudis & malè compoſitus.* Martialis,

Gallia Xanthonico *ueſtit te bardocucullo:*

Cercopithecorum *penula nuper erat.*]

Penulam *autem abuſiuè nobiliſſimi ueteres dixere omne quicquid tegit, ueſtimenti genus itinerarium ad pluuiam arcendam, ut inquit* Lampridius: *nos uiatoriam ueſtem dicimus, qua etiam mulieres utebātur pe-*

regrè proficiſcentes. Græci φαινόλην uocant, & μανδύην: cuius uerbi ueſtigia ſequentes, nos Manteau dicimus: habet enim Mandya ſimile quiddam cum penula: qua etiã oratores uſos refert Tacitus & Lãpridius in Alexãdro ſenes. Hinc fit penulatꝰ, pallio amictꝰ, Amãtelé. Cic. pro Milone, Cũ alter ueheretur in rheda penulatus.

Penula ſcortea utuntur ij qui ſolenne habent uiſere ædem D. Iacobi in Compoſtella. Broudes uocamus. [Appellant autem Hiſpani lingua ſua huiuſmodi tegumentum Mozeta di cuero.] Scorta enim ueteres, pelles nominabant. Vtuntur & penula ſcortea pegaſarij curſores qui à Gallia Lugdunenſi quinto aut ſexto demum die Romam aduolant, ſubinde per ſtationes mutatis equis: uulgus poſtas uocat.

Penula gauſapina, erat crebra & uilloſa, qua hyberno tempore & frigido utebantur. Cap. 17.

Lacerna præterea utebantur Romani ad arcendas pluuias, quam togæ ſuperimponebant, cum ſpectaculis operam ſedentariã præſtarent. Iuuenalis Satyra nona,

-pingues aliquando lacernas,

Munimenta togæ duri craſſique coloris. Quod idem ex Trãquillo & Martiale probatur. Eandem quoque militum fuiſſe uidetur ſignificare Propertius in quarto,

Texitur in caſtris quarta lacerna tuis. Dicta lacerna quaſi lacera, quòd capite minus ſit. Ea autem non utebantur illuſtriores, niſi pluuio tempore, aut in ſpectaculis: quas autem in ſpectaculis deferebant, albas fuiſſe coniicimus ex Martiale, qui in Horatium ludit, quòd nigra lacerna opertus ſpectaculis adfuiſſet. Lacernis quoque mulieres uſas uidetur innuere Iuuena-

lis in prima ſatyra.Quinetiam in pleriſque Italiæ *ciuitatibus matronæ lacernatæ mirificè temperato greſſu incedunt.*

Fortaſſe *non ineptum fuerit noſtros iuris utriuſque doctores,quum cappis,quas uocant,pellitis ornati incedunt,laciniis ornatos dicere:id autem inſigne plerunque apud* Italos *deferre ſolent.*

Sacerdotes *quoque qui canonici dicuntur, lacernis nigris ornantur & cucullo,cum in choro pſalmos* Dauidicos *decantant.* Tempore *uerò æſtiuo utuntur amictu pelliceo,quem ab amiciendo opinor aumiciam uocant.*Vne *aumuſſe.*

Item *uidentur lacernæ eſſe eæ quibus cardinales* Romæ *obequitando triumphantium more utuntur,ſacerdotij,ut ita dicam, dibaphici ius adepti cum cucullo & cauſia purpurea.*Cæterum *lacernas pauperiorum fuiſſe oſtendit* Iuuenalis *in tertia.* Cap.16.

Endromis,*ueſtis genus quo* ἐν δρόμῳ, *hoc eſt,in curſu & palæſtra utebantur, quam pinguem hirſutámque, & uilli longioris fuiſſe conſtat ex* Martiale *lib.4.* Iuuenalis *item in ſexta taxat mulieres* Romanas*, quæ endromide purpurea uterentur.*

Sindon, *ueſtis linea à* Polluce *dicta,uel amictus ex lino* AEgyptiaco, *quod nunc dicroſſum appellatur: dicta,ut opinor,quia primùm in* Sidone *urbe huiuſmodi amictus fieri cœpit. ob id* Tyria *à* Martiale *dicta.* Erant *enim uicinæ urbes* Tyrus *&* Sidon.

Othonium *autem ueſtimentum magis ex lana fuit, hoc eſt,ut ait* Homerus,ἐξ ἐρίου *potius, id eſt, ex lana: quàm* ἐκ λίνου,*id eſt,ex lino.* Cap.13.

De uariis ueſtium appellationibus. Cap. VII.

VEſtis, Vng habillement. Græci ἐσθῆτα uocant omne ueſtimenti genus, cuius à natura is uſus fuit, ſimul ut depelleret iniuriam cæli, ſimul ut eas corporis partes, quæ non decorè aperiuntur, uelaret: unde nomen accepiſſe creditur. Veſtem præterea accipere uidetur Cicero in Verrem, pro ipſo panno. Hinc eſt quod ait Vlpianus, ueſtimentorũ omnia lanea eſſe. [Veſtimentum autem à ueſte ita diſtinguemus, ut dicamus ueſtimentum omnia ſimul ueſtimentorum genera comprehendere, quibus corpus tegitur, generalius enim quiddam eſt. Veſtem autem ipſum indumentum ſeorſim & ſolum, ac ſingularem quandam ueſtimenti ſpeciem.] Cap. 1.

Stola, ἀπὸ τοῦ στέλλομαι, idem ferè quod ueſtis: nam & id comprehendere uidetur ex etymo, quod indui à nobis ſolet. Itaque nulla alia ratione à ueſte differre uidetur, quàm ea qua ueſtimentum ab indumento quis differre putauerit. Quanquam non defuerunt qui inter ueſtimẽta muliebria ſtolã annumerarẽt, inter quos fuit Vlpianus. Et authorem uidetur habere locupletiſſimum Ciceronem in Antoniana ſecunda, in hæc uerba: Sumpſiſti uirilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolã reddidiſti. [Cui ſententiæ uidetur accedere Vitruuius libro 1. Cum Cariatides matronas ſtolatas depingi ab antiquis ſolere ait, & pro columnarum ornamentis ad fulciẽda ædificia rectas erigi.] Stola item pro cultu à quodam Græcarum elegantiarum ſcriptore poni uidetur ex Plutarcho in Alexandro. Ibidem.

ſveſtis inſignis, Robe d'eſtat: qualis nunc à noſtris conſulibus geritur, quaſi uerò conſularem & nobilem ac ſplendidam ueſtem dicamus. Liu. Flaminem Ioui aſſiduum ſacerdotem creauit, inſigníque eum ueſte & curuli regia ſella adornauit. Quinetiam inſignia gentilia hodie dicemus, quæ uulgus arma uocat, quaſi armis quæſita. Des armes.

Baſilicam pro ueſte regia, ἀπὸ τῆς βασιλείας dixiſſe uidetur Plautus in Epid. Vng manteau royal.

Segmentata ueſtis, hoc eſt gemmata, quòd ſegmentis ac margaritis & gemmis ornata eſſet. Segmenta enim gemmas uocat Iuuenalis,

Segmenta & longos habitus. Idem etiam ſegmentatas cunas uocat, hoc eſt, gemmis decoras: Et ſegmentatis dormiſſet paruula cunis. Hoc eſt, cunis ſegmentatum ueſtimentum ſuperimpoſitum habentibus.

Serica ueſtis, ſiue ſerica, abſolutè, ex Martiale, quæ & medica olim dicta fuit, ut inquit Pollux lib. 1. de bello Perſico, à Seribus populis dicta, apud quos uermiculus quidam σὴρ appellatus ſerico nomen dedit. Tacitus in ſecundo, Siricam pro Serica ſcriptum reliquit. Falluntur autem maximè qui Sericum putant eſſe, quam uulgò ſetam uocamus, quámque conficiunt iſti uermiculi, qui paſſim in Italia & Gallia lanificij cauſa nutriuntur: ſunt enim bombyces, nō autem ſeres.

Holoſerica ueſtis, tota ex ſerico, nulla alia materia, qua primus Romanorum uſus eſt Antonius Heliogabalus, ex Lampridio, cuius immenſum fuiſſe pretium coniicitur ex Flauio Vopiſco.

Subſericæ ueſtis ſubſtamen ex ſerico eſt: cuiuſmodi

fortaſſe uidetur id quod uocamus Satin de bruges.

Bombycina *ueſtis,uel bombycina,abſolutè,* Plinius *ad luxum fœminarum fuiſſe ait* . Martial. Fœmineũ *lucet ſic per bombycina corpus.* A *bombycibus uermiculis dicta,quorum filo tela delicatiſſima contexitur.* Hos *autem fuſiſſimè deſcribere uidetur* Plinius.[Q*uare mea quidem ſententia,maximè falluntur ij qui* Bõ*bycinium barbarè pro diploide uel thorace effinxerũt, cum nulla eius uerbi ratio adferri poſſit.*] *Cæterum* Bombycinam *ueſtem* Propertius *à* Co *inſula* Coam *ueſtem appellat.* Cap.6.

[*Byſſina ueſtis,ex lino delicatiſſimo & ſubtiliſſimo cõpoſita,quòd byſſus appellabatur,adferebatúrque* Romam *ex* Achaia *ad mulierũ delicias:cuius ſtipulã quaternis denarijs uæniſſe author eſt* Plinius *lib.*19. *cap.* 1.Thyleſius Byſſinã *ueſtem, ut aurũ,fulgere ait: erat que ornatus diuitum . quod uel ex* Euangelij *loco certum eſſe poteſt,in quo diuitis parabola tractatur.*]

*Veſtis undulata,*De camelot,*quòd eius cõtextus undarum fluctus imitetur.*Plin.lib.8.cap.28,Vndulata *ueſtis primò laudatiſſima fuit,inde* Soriculata *defluxit.*

Hodie *ueſte ſerica heteromalla utimur, quam uilloſam & uillutam uulgò dicimus,*Robe de uelours.Q*uẽadmodum & lanea heteromalla , quam trippam , ni fallor,appellamus,*Trippe de uelours. Cap.14.

[Neque *uerò omnino ineptum uidebitur,quando ita communis appellatio fert,ſi ueſtem damaſcenam dicamus eam,quæ uarias in cõtextu figuras refert: qui mos fortaſſis à* Damaſco *profectus eſt* . Itaque *ea ratione dici poterit, qua nos pruna* Damaſcena *dicimus* , *ſimilia*

iis quæ in Damaſco naſci ſolent.]

Veſtis aurea & ueſtis clauata, pro auro & clauis aureis contexta, dicta eſt à Vopiſco, cum Tacitum imperatorem ait auro clauatis ueſtibus interdixiſſe.

Attalica ueſtis, Brochee d'or. *Plin. in undecimo, Aurum intexere in Aſia inuenit Attalus rex, unde nomẽ Attalicis. Ibidem. [Plin. lib. 36. cap. 15, Sed & reliquus apparatus tantus Attalica ueſte, tabulis pictis, cæteróque choragio fuit.]*

Picta ueſte utebantur triumphantes & nobiliores ac regij. Iuuenalis,

Et latum pictæ ueſtis conſiderat aurum. [Virgilius picturatas uocat lib. 3. AEneidos,

Fert picturatas auri ſubtegmine ueſtes.] Porrò colores diuerſos picturæ intexere Babylon maximè celebrauit, & nomen impoſuit.

Polymita, ueſtis plurimis liciis intexta: quod opus primùm ab Alexandria profectum eſt: quemadmodum & belluata tapetia. Plin. lib. 8.

Veſtem militarem Plutarchus in Tiberio uocauit, ἐσθῆτα στρατιωτικήν. *Ibidem.*

[Veſtis domeſtica, Robe de chambre, *à Cicerone dicta, quam Veneti delimanum uocant. Quemadmodum etiam forenſem dixit 2. de finibus.*

Tenuis ueſtis & ſimplex, ac etiam denſa ex eodem, Robe ſangle.

Pellicea ueſtis, Robe fourree, *quam foderatam uulgus dicit, quæ etiam pellibus duplicata dici poteſt.*

Veſtis uiatoria ex Budæo, quam Herodianus in quinto hodœporicam appellat. uulgus robam curtam

dicit. Cap. 1.

Veſtis Melitenſis, *muliebris fuit, quæ fiebat* Melitæ, *quæ eſt inſula ſatis lato periculoſóque mari, à* Sicilia *diſiuncta, in qua eſt eodem nomine oppidum, quò iſte* Verres, *inquit* Tullius, *nunquam acceſſit : quod tamen oppidum iſti in textrinam per triennium ad muliebrem ueſtem conficiendum fuit.* Cap. 17.

[Cyclas cycladis, Vne faye, *ueſtis muliebris tenuiſſima, explicabilis & ſpatioſa, quæ in modum ueli, quòd totum corpus circundaret, facta erat: à* κυκλόω, *id eſt circundo dicta.* Iuuenalis,

Hæ ſunt quæ tenui ſudant in cyclade. Propertius,
Et longa cyclade uerrit humum. Virgilius *tamen* AEneid. 2. *cycladem uidetur pro uelamine aſſumere, (ita enim interpretatur* Seruius) *quod* Argiuæ *mulieres deferre ſolebant.* Vnde ait,

Et circuntextum croceo uelamen Acantho
Ornatus Argiuæ Helenæ. *Circuntextum autem, quòd in eo arte textoria picta & circunducta apparerent acanthi, hoc eſt, ſpinæ albæ folia, cum ipſis floribus croceis & purpureis.*

Cæſitium Plautus *in* Epidico *appellare uidetur linteolum candidum, in multas partes cæſum, ac deinde ſubligaculis reuinctum: ut ueluti per interualla & lacinias ueſtis ſerica tranſpareat, cuiuſmodi illud eſt indumentum quod* Venetæ *mulieres geſtare ſolent, appellatúrque ab illis trauerſa. fortaſſis illud eſſe poteſt quod in uſum noſtrarum matronarum uenit, quod uocant* Garde robe, *niſi quòd linteum non eſt.*

Varia *ueſte exornatus dicitur, qui ueſtem ſæpe mu-*

tat & uariat, ne fortaſſis ſemper idem appareat. Terentius *in* Eunucho,

Ita uiſus eſt dudum, quia uaria ueſte exornatus eſt.

Veſtis expanſa, Robe eſtendue. *Plin.lib.2.cap.*103, *In Illyriis ſupra fontem frigidum expanſæ ueſtes accenduntur. Ita quoque dicere poterimus ueſtes ſoli expanſas*, Eſtendues au ſoleil. *qui mos eſt* Italis, *ut quotannis ſuas ueſtes ſoli exponant & expandant, ut mundiores & elegantiores fiant.*

Verſicolor ueſtis, Robe de drap chãgeant, ou de pluſieurs couleurs. Dionyſius de Saliis, & *Liuius lib.*9. *ab urbe condita.*

Diſcolor ueſtis, quæ uarios colores præ ſe fert, uel cuius color ueluti per radios quoſdam per totam ueſtem diffuſus eſt: uulgus diuiſam uocat.

Veſtis decolor, Robe deſteinte, *quam uulgus decoloratam uocat: hoc eſt, cuius color effloruit & euanuit propter imbrem aut continuum attritum.*

Mutare autem ueſtem, Chãger de robe, *quod & commutare dixit* Plautus *propriè in* Capt. *Itaque, inquit, inter ſe commutant ueſtem & nomina.* Ils chãgent de robe & de nom. *Mutare autem ueſtem*, Cicero *ſumit, quando pro alba, uel* Senatoria, *uel alia toga, pulla ueſtis ſumebatur & ſquallida, uel in funere, uel in luctu.* Pro Sextio, *Erat igitur in luctu* Senatus, *ſquallebat ciuitas publico conſilio, mutata ueſte. In eadem, Néue hunc ſuum dolorem mutata ueſte ſignificarent, ſiue illa ueſtis mutatio ad luctum ipſorum, ſiue ad deprecandum ualebat.* Qui Romanorũ *mos fuit. mutata enim ueſte rei conſpiciebantur, & toga depoſita ſordidam ueſtem*

accipere ſolebant:hoc eſt,uilem & abiectam ad luctũ & deprecationem ſignificandam. Vnde eſt illud dictũ Ciceronis *in* Piſonem,Nec *minus lætabor,cum te ſemper ſordidum,quàm ſi pauliſper ſordidatum uiderem.*Ita*que ſordidatus dicetur,quem uulgò uocamus,*Mal en ordre.Q*uinetiã ſordidata mãcipia* Cicero *in* Antoniana *dixit:hoc eſt,impura & ſqualllida.*Virg.de Charonte, Sordidus ex humeris nodo pendebat amictus.

Colligere autem ueſtem,Trouſſer ſa robe,*dici poteſt, quemadmodum* Martialis *colligere togam dixit lib.7,* Collige Cinna *togam,calceus ecce perit.* Item & colligere pallium. Plaut.in Cap.Collecto quidem eſt pallio,quidnam acturus eſt?

Elegans ueſtis,Robe *mignonne & bien faicte:ſqualllidæ & ſordidæ contrarium.* Gellius *probro fuiſſe* M. Catoni *ſcribit, quòd eleganti ueſte, mollibuſque tuniculis uteretur.*

Linea ueſtis,Vng roquet,*qualem ſolent* Cardinales *& epiſcopi ſuper purpurea toga geſtare: item etiã noſtræ mulieres ruſticanæ profeſtis diebus.*Plin.lib.12,Vn*de ueſtes lineas faciunt.* Linteã *ueſtem* Cicero *uocauit actione* 7,Alij,*inquit,purpuram tyriam: thus alij atque odores,ueſtẽmque linteam.*

Lacinioſa *ueſtis,* Robe pliſſee,*ampla,& multis laciniis,hoc eſt ſinubus fluens:qualem fuiſſe chlamydem illam lacinioſam orbe gyrato deſcribit* Plinius *lib.5. cap.*10:*quam metatus eſt* Dinocrates *architectus,*AEgy*ptum in chlamydis effigiem reducens.*

Veſtem Phrygianam *dixit* Feneſtella, *quam nos uocamus* Brodee:Itali *laboratam uocant.*Virgilius *quoque*

Arte laboratas ueſtes dixit. Plinius enim libro 8. refert Phryges Idæos primos, ueſtes acu facere inueniſſe: unde Phrygiones appellati, Brodeurs.

Veſtem autem conchyliatam uocare uidetur Plinius, conchyliorũ ſucco infectam, & ueluti muriæ tinctam, lib. 9. cap. 39, In conchyliata ueſte cætera eadẽ ſine buccino, prætérque ius temperaturæ.

Theriſtrũ, Robe d'eſté, *ueſtimentum æſtiuũ appellare poſſumus,* ἀπὸ τοῦ θερίζειν, *quod æſtiuare ſignificat.*

Chimaſtrum, Robe d'hyuer, *ueſtimẽtum hybernum,* ἀπὸ τοῦ χειμάζειν, *hoc eſt, hyemare.*

Syntheſis accipi uidetur interdum pro tota ueſte in ueſtiario compoſita, uulgus uocat Vne garde robe. *Iureconſul. in lege Titia. §. Semproniæ. Quæro an ex uniuerſa ueſte, id eſt, ex ſyntheſi, tunicas ſingulas & palliola, Sempronia eligere poſſit.*

Eſt & ſyntheſis totum illud indumentum quod quis honoris interdum gratia, interdum etiam oſtentationis alternis diebus, uel etiam bis eodem die mutare ſolet: quemadmodum facere uidentur ex noſtris aulicis nonnulli, quos hodie holoſericatos, cras purpuratos, mane pullatos, ueſpere albicantes uidebis. Martial. 2. in Næuolum,

Sic micat innumeris arcula ſyntheſibus.

Scutulatum præterea textum arte fieri deprehendi poteſt: cuiuſmodi ferè eſt qualis cernitur in aranearum telis. Eſt autem ſcutula à ſcuti forma dicta. Vide Plinium libro 11. cap. 23. Nobis autem ſi diuinare liceat quam emplaſtrationem Plinius libro 17. ſcribit, fieri adempta ſcutula, eam dicemus quæ uulgò dicitur,

Enter en Eſcuſſon. Item etiam *ueſtem ſcutulatam, ſi ad uulgus noſtrum referamus, appellabimus* Vne *robe contrepointee en eſcuſſon. Sed huic interpretationi neminem uoluerim inhærere tanquam uera eſſet.*]

Quod uerò in ueſtium appellatione ſupereſt, id poſtea dicemus inter explicandum colores. Nunc autem æquum eſt, ut, quemadmodum polliciti ſumus, & ordo noſter expoſtulare uidetur, pauca quædam de ornamentis diſſeramus.

De ornamentis. Cap. VIII.

V*aria fuit apud ueteres ornandi corporis ratio, quẽadmodum noſtra quoque tempeſtate uidemus. Aliis enim ornamentis utuntur reges, aliis uulgus ipſum, aliis item matronæ, aliis qui ſacris operam nauant.* Itaque *partem eorum ſuo ordine recenſere optimum uidetur.*

Atque, ut à capite incipiamus, Corona, *inſigne regum fuit ornamentum.* Virgilius,

Et duplicem gemmis auróque coronam. Hoc *eſt, quæ duplex erat, uel duplicata gemmis & auro: nempe quæ tantum haberet auri & gemmarum, quantum in duabus coronis fuiſſet ſatis. Quod autem regum fuerit, id oſtendere uidetur* 8. AEneidos,

I*pſe oratores ad me, regníque coronam,*
Cum ſceptro mittit. Vide MITRA.

Coronam quoque pro galea, quẽadmodum στέφανον Homerus, *ſumpſit idem author in* 5,

O*mnibus in morem tonſa coma, preſſa corona.* Ni*ſi galeas coronatas habuerint antiqui, ut interpretatur*

[illegible]

[illegible] *qui* [illegible] *partes,* [illegible] *ep-* [illegible] *inquit Pol-* [illegible] *erant.* [illegible] *omnia &* [illegible] Græcas *ser-* [illegible] *& uertere quod* [illegible]

[illegible] *Plaut. Aul.* [illegible] *ſtreas.* Co- [illegible] *Propert. Me* [illegible]

[illegible] *quo au-* [illegible] *Homerus, χρυ-* [illegible] *Fuit autem primùm Iouis inſigne,* [illegible] *Eo enim pacem & fœ-* [illegible] *ut aperte docet Virgilius AE-* [illegible]

[illegible] *ſedentes augures, aui-* [illegible] *Cic. 1. de diuinat. Quid lituus* [illegible] *inſigne auguratus?*

[illegible] *paſtorũ. Virg.* [illegible] *Per tranſlationem autem accipi-* [illegible] *noſtri epiſcopi geſtare ſo-* [illegible] *paſtores appellari uolũt, ut ſunt* [illegible]

[illegible] *pileorum, quos flamines* [illegible] *ſylus geſtare ſolebant:*

ſuper quibus erat breuis uirga, deſuper habens lanæ aliquid ad deterrendas aues à ſacrificio. Virgilius,

-nudóſque Lupercos,

Lanigeróſque apices. *Eum autem pileū cum per æſtus ferre non poſſent, filo tantum capita religare cœperunt: unde flamines dicti, quaſi filamines.*

Monile, Vng carcant, ou ung collier, *Ornamentum gutturis uel colli, quale geſtare ſolent nobiles matronæ, & equites quos uocamus ordinis: quod quia gemmis & margaritis ornari & inſigniri ſolebat, ideo baccatum à* Virgilio *dictum eſt,* *-colloque monile Baccatum.* Iuuenalis *ſegmentum appellare uidetur,* Segmenta & longos habitus.

Inaures, Des templettes. *Iis uti etiam nunc matronæ Italæ & Hiſpanæ ſolent ad aurium ornatum.* Plautus *in* Epidico,

Non meminiſti me inaurem ad te afferre natali die?

Bulla, Vne bague, *Inſigne prætextatorum puerorum, præſertim ſi aurea erat: libertinis enim ſcortea bulla de collo dependebat, quaſi cōmuniens pectus puerile.* Cic. *in* Verrem, *Neque te tam commouebat, quòd ille cum toga prætexta, quàm quòd ſine bulla uenerat. Huiuſmodi ferè ornamenta pueri uulgò nunc deferre ſolent. Dicta autem bulla à ſimilitudine bullæ, quæ in aqua fieri ſolet, ad fragilitatem uitæ deſignandam. Quod autem nonnulli putant* ἀπὸ τῆς βουλῆς *deduci, ineptum eſt planè: nam neque conſilium in pectore eſt, ſed in cerebro, ubi & ratiocinatio: præterea unico l ſcribitur. Inde hæredem bullatum dixit* Iuuenalis, *quē uulgò uocamus* Ioli, bragart. *Quaſi uerò dicamus, bel-*

Palla, inquit Varro, *ideo dicta, quòd palàm ſit. Quæ uaria fuit, & multis propria. pallā enim geſtabāt mulieres, quæ palla honeſta* Horatio *dicitur: ea etiam tragœdi utebantur: ex* Ouidij *tertio* Amorum. *Præterea fuit palla longa ad terram uſque promiſſa: apud* Virgilium. *fuit & palla breuis quæ* Gallica *dicebatur. erat autem facta ad formam noſtri palletoci manicati.* Martialis,

Dimidiáſque nates Gallica *palla tegit.* Quem *uerſum uidetur interpretari* Strabo *in quinto, cum ait, tunicarum uice pallas manicatas à* Gallis *geſtari ſolere, ād uerēda uſque, natéſque medias pertingētes.* Cap. 13.

[*Fortaſſis non ineptum fuerit, quam cappam* Hiſpanicam *uulgò uocamus, pallam* Hiſpanicam *uocare: qua breuiſſima utuntur* Florentini, Vne cappe a l'eſpaignole. Habet *autem à tergo, & de humeris dependentem cucullum ad arcendos imbres, & collum ac caput ab iniuriis externis protegendum:* Itali *uocāt,* Vng capuzo: *noſtrum uulgus cappetam uocat, quæ monachorum quoque propria eſt.*

Bardocucullum *autem opinor eundem fuiſſe cum palla* Gallica, *quo ſcilicet* Galli Xanthones *utebantur. dictum quaſi bardus cucullus: hoc eſt, rudis & malè compoſitus.* Martialis,

Gallia Xanthonico *ueſtit te bardocucullo:*
Cercopithecorum penula nuper erat.]

Penulam *autem abuſiuè nobiliſſimi ueteres dixere omne quicquid tegit, ueſtimenti genus itinerarium ad pluuiam arcendam, ut inquit* Lampridius: *nos uiatoriam ueſtem dicimus, qua etiam mulieres utebātur pe-*

regrè proficiſcentes. Græci φαινόλην uocant, & μανδύην: cuius uerbi ueſtigia ſequentes, nos Manteau dicimus: habet enim Mandya ſimile quiddam cum penula: qua etiā oratores uſos refert Tacitus & Lāpridius in Alexādro ſenes. Hinc fit penulatꝰ, pallio amictꝰ, Amātelé. Cic. pro Milone, Cū alter ueheretur in rheda penulatus.

Penula ſcortea utuntur ij qui ſolenne habent uiſere ædem D. Iacobi in Compoſtella. Broudes uocamus. [Appellant autem Hiſpani lingua ſua huiuſmodi tegumentum Mozeta di cuero.] Scorta enim ueteres, pelles nominabant. Vtuntur & penula ſcortea pegaſarij curſores qui à Gallia Lugdunenſi quinto aut ſexto demum die Romam aduolant, ſubinde per ſtationes mutatis equis: uulgus poſtas uocat.

Penula gauſapina, erat crebra & villoſa, qua hyberno tempore & frigido utebantur. Cap. 17.

Lacerna præterea utebantur Romani ad arcendas pluuias, quam togæ ſuperimponebant, cum ſpectaculis operam ſedentariā præſtarent. Iuuenalis Satyra nona,

-pingues aliquando lacernas,
Munimenta togæ duri craſſique coloris.

Quod idem ex Trāquillo & Martiale probatur. Eandem quoque militum fuiſſe uidetur ſignificare Propertius in quarto,

Texitur in caſtris quarta lacerna tuis.

Dicta lacerna quaſi lacera, quòd capite minus ſit. Ea autem non utebantur illuſtriores, niſi pluuio tempore, aut in ſpectaculis: quas autem in ſpectaculis deferebant, albas fuiſſe coniicimus ex Martiale, qui in Horatium ludit, quòd nigra lacerna opertus ſpectaculis adfuiſſet. Lacernis quoque mulieres uſas uidetur innuere Iuuena-

lis in prima ſatyra. Quin etiam in pleriſque Italiæ *ciuitatibus matronæ lacernatæ mirificè temperato greſſu incedunt.*

Fortaſſe *non ineptum fuerit noſtros iuris utriuſque doctores, quum cappis, quas uocant, pellitis ornati incedunt, laciniis ornatos dicere: id autem inſigne plerunque apud* Italos *deferre ſolent.*

Sacerdotes *quoque qui canonici dicuntur, lacernis nigris ornantur & cucullo, cum in choro pſalmos* Dauidicos *decantant.* Tempore *uerò æſtiuo utuntur amictu pelliceo, quem ab amiciendo opinor aumiciam uocant.* Vne *aumuſſe.*

Item *uidentur lacernæ eſſe eæ quibus cardinales* Romæ *obequitando triumphantium more utuntur, ſacerdotij, ut ita dicam, dibaphici ius adepti cum cucullo & cauſia purpurea.* Cæterum *lacernas pauperiorum fuiſſe oſtendit* Iuuenalis *in tertia.* Cap. 16.

Endromis, *ueſtis genus quo* ἐν δρόμῳ, *hoc eſt, in curſu & palæſtra utebantur, quam pinguem hirſutámque, & uilli longioris fuiſſe conſtat ex* Martiale *lib. 4.* Iuuenalis *item in ſexta taxat mulieres* Romanas, *quæ endromide purpurea uterentur.*

Sindon, *ueſtis linea à* Polluce *dicta, uel amictus ex lino* AEgyptiaco, *quod nunc dicroſſum appellatur: dicta, ut opinor, quia primùm in* Sidone *urbe huiuſmodi amictus fieri cœpit. ob id* Tyria *à* Martiale *dicta.* E*rant enim uicinæ urbes* Tyrus & Sidon.

Othonium *autem ueſtimentum magis ex lana fuit, hoc eſt, ut ait* Homerus, ἐξ ἐρίου *potius, id eſt, ex lana: quàm* ἐκ λίνου, *id eſt, ex lino.* Cap. 13.

De uariis ueſtium appellationibus. Cap. VII.

VEſtis, Vng habillement. Græci ἐσθῆτα uocant omne ueſtimenti genus, cuius à natura is uſus fuit, ſimul ut depelleret iniuriam cæli, ſimul ut eas corporis partes, quæ non decorè aperiuntur, uelaret: unde nomen accepiſſe creditur. Veſtem præterea accipere uidetur Cicero in Verrem, pro ipſo panno. Hinc eſt quod ait Vlpianus, ueſtimentorũ omnia lanea eſſe. [Veſtimentum autem à ueſte ita diſtinguemus, ut dicamus ueſtimentum omnia ſimul ueſtimentorum genera comprehendere, quibus corpus tegitur, generalius enim quiddam eſt. Veſtem autem ipſum indumentum ſeorſim & ſolum, ac ſingularem quandam ueſtimenti ſpeciem.] Cap.1.

Stola, ἀπὸ τοῦ στέλλομαι, idem ferè quod ueſtis: nam & id comprehendere uidetur ex etymo, quod indui à nobis ſolet. Itaque nulla alia ratione à ueſte differre uidetur, quàm ea qua ueſtimentum ab indumento quis differre putauerit. Quanquam non defuerunt qui inter ueſtimẽta muliebria ſtolã annumerarẽt, inter quos fuit Vlpianus. Et authorem uidetur habere locupletiſſimum Ciceronem in Antoniana ſecunda, in hæc uerba: Sumpſiſti uirilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolã reddidiſti. [Cui ſententiæ uidetur accedere Vitruuius libro 1. Cum Cariatides matronas ſtolatas depingi ab antiquis ſolere ait, & pro columnarum ornamentis ad fulciẽda ædificia rectas erigi.] Stola item pro cultu à quodam Græcarum elegantiarum ſcriptore poni uidetur ex Plutarcho in Alexandro. Ibidem.

ſueſtis inſignis, Robe d'eſtat: qualis nunc à noſtris conſulibus geritur, quaſi uerò conſularem & nobilem ac ſplendidam ueſtem dicamus. Liu. Flaminem Iouis aſſiduum ſacerdotem creauit, inſigníque eum ueſte & curuli regia ſella adornauit. Quinetiam inſignia gentilia hodie dicemus, quæ uulgus arma uocat, quaſi armis quæſita. Des armes.

Baſilicam pro ueſte regia, ἀπὸ τῆς βασιλείας dixiſſe uidetur Plautus in Epid. Vng manteau royal.

Segmentata ueſtis, hoc eſt gemmata, quòd ſegmentis ac margaritis & gemmis ornata eſſet. Segmenta enim gemmas uocat Iuuenalis,

Segmenta & longos habitus. Idem etiam ſegmentatas cunas uocat, hoc eſt, gemmis decoras: Et ſegmentatis dormiſſet paruula cunis. Hoc eſt, cunis ſegmentatum ueſtimentum ſuperimpoſitum habentibus.

Serica ueſtis, ſiue ſerica, abſolutè, ex Martiale, quæ & medica olim dicta fuit, ut inquit Pollux lib. 1. de bello Perſico, à Seribus populis dicta, apud quos uermiculus quidam σὴρ appellatus ſerico nomen dedit. Tacitus in ſecundo, Siricam pro Serica ſcriptum reliquit. Falluntur autem maximè qui Sericum putant eſſe, quam uulgò ſetam uocamus, quámque conficiunt iſti uermiculi, qui paſſim in Italia & Gallia lanificij cauſa nutriuntur: ſunt enim bombyces, nõ autem ſeres.

Holoſerica ueſtis, tota ex ſerico, nulla alia materia, qua primus Romanorum uſus eſt Antonius Heliogabalus, ex Lampridio, cuius immenſum fuiſſe pretium coniicitur ex Flauio Vopiſco.

Subſericæ ueſtis ſubſtamen ex ſerico eſt: cuiuſmodi

fortaſſe uidetur id quod uocamus Satin de bruges.

Bombycina *ueſtis,uel bombycina,abſolutè,* Plinius *ad luxum fœminarum fuiſſe ait* . Martial. *Fœmineũ lucet ſic per bombycina corpus.* A *bombycibus uermiculis dicta,quorum filo tela delicatiſſima contexitur.* Hos *autem fuſiſſimè deſcribere uidetur* Plinius.[Q*uare mea quidem ſententia,maximè falluntur ij qui* Bõbycinium *barbarè pro diploide uel thorace effinxerũt, cum nulla eius uerbi ratio adferri poſſit.*] *Cæterum* Bombycinam *ueſtem* Propertius *à* Co *inſula* Coam *ueſtem appellat.* Cap.6.

[Byſſina *ueſtis,ex lino delicatiſſimo & ſubtiliſſimo cõpoſita,quòd byſſus appellabatur,adferebatúrque* Romam *ex* Achaia *ad mulierũ delicias:cuius ſtipulã quaternis denariis ueniſſe author eſt* Plinius *lib.*19. *cap.* 1.Thyleſius Byſſinã *ueſtem, ut aurũ,fulgere ait: eratque ornatus diuitum . quod uel ex* Euangelij *loco certum eſſe poteſt,in quo diuitis parabola tractatur.*]

Veſtis *undulata,*De *camelot,quòd eius cõtextus undarum fluctus imitetur.*Plin.*lib.*8.*cap.*28,Vndulata *ueſtis primò laudatiſſima fuit,inde* Soriculata *defluxit.*

Hodie *ueſte ſerica heteromalla utimur, quam uilloſam & uillutam uulgò dicimus,*Robe de uelours.Q*uẽadmodum & lanea heteromalla , quam trippam , ni fallor,appellamus,*Trippe de uelours. Cap. 14.

[Neque *uerò omnino ineptum uidebitur,quando ita communis appellatio fert,ſi ueſtem damaſcenam dicamus eam,quæ uarias in cõtextu figuras refert: qui mos fortaſſis à* Damaſco *profectus eſt .* Itaque *ea ratione dici poterit, qua nos pruna* Damaſcena *dicimus, ſimilia*

iis quæ in Damaſco naſci ſolent.]

Veſtis aurea & ueſtis clauata, pro auro & clauis aureis contexta, dicta eſt à Vopiſco, cum Tacitum imperatorem ait auro clauatis ueſtibus interdixiſſe.

Attalica ueſtis, Brochee d'or. *Plin. in undecimo, Aurum intexere in Aſia inuenit Attalus rex, unde nomẽ Attalicis. Ibidem. [Plin. lib. 36. cap. 15, Sed & reliquus apparatus tantus Attalica ueſte, tabulis pictis, cæteróque choragio fuit.]*

Picta ueſte utebantur triumphantes & nobiliores ac regij. Iuuenalis,

Et latum pictæ ueſtis conſiderat aurum. [Virgilius picturatas uocat lib. 3. AEneidos,

Fert picturatas auri ſubtegmine ueſtes.] Porrò colores diuerſos picturæ intexere Babylon maximè celebrauit, & nomen impoſuit.

Polymita, ueſtis plurimis licijs intexta: quod opus primùm ab Alexandria profectum eſt: quemadmodum & belluata tapetia. Plin. lib. 8.

Veſtem militarem Plutarchus in Tiberio uocauit, ἐσθῆτα ϛρατιωτικὴν. *Ibidem.*

[Veſtis domeſtica, Robe de chambre, *à Cicerone dicta, quam Veneti delimanum uocant. Quemadmodum etiam forenſem dixit 1. de finibus.*

Tenuis ueſtis & ſimplex, ac etiam denſa ex eodem, Robe ſangle.

Pelliœa ueſtis, Robe fourree, *quam foderatam uulgus dicit, quæ etiam pellibus duplicata dici poteſt.*

Veſtis uiatoria ex Budæo, quam Herodianus in quinto hodœporicam appellat. uulgus robam curtam

dicit. Cap. 1.

Veſtis Melitenſis, *muliebris fuit, quæ fiebat* Melitæ, *quæ eſt inſula ſatis lato periculoſóque mari, à* Sicilia *diſiuncta, in qua eſt eodem nomine oppidum, quò iſte* Verres, *inquit* Tullius, *nunquam acceſſit: quod tamen oppidum iſti in textrinam per triennium ad muliebrem ueſtem conficiendum fuit.* Cap. 17.

ſCyclas cycladis, Vne faye, *ueſtis muliebris tenuiſſima, explicabilis & ſpatioſa, quæ in modum ueli, quòd totum corpus circundaret, facta erat: à* κυκλόω, *id eſt circundo dicta.* Iuuenalis,

Hæ ſunt quæ tenui ſudant in cyclade. Propertius,
Et longa cyclade uerrit humum. Virgilius *tamen* AEneid. 2. *cycladem uidetur pro uelamine aſſumere, (ita enim interpretatur* Seruius) *quod* Argiuæ *mulieres deferre ſolebant.* Vnde *ait,*
Et circuntextum croceo uelamen Acantho
Ornatus Argiuæ Helenæ. *Circuntextum autem, quòd in eo arte textoria picta & circunducta apparerent acanthi, hoc eſt, ſpinæ albæ folia, cum ipſis floribus croceis & purpureis.*

Cæſitium Plautus *in* Epidico *appellare uidetur linteolum candidum, in multas partes cæſum, ac deinde ſubligaculis reuinctum: ut ueluti per interualla & lacinias ueſtis ſerica tranſpareat, cuiuſmodi illud eſt indumentum quod* Venetæ *mulieres geſtare ſolent, appellatúrque ab illis* trauerſa. *fortaſſis illud eſſe poteſt quod in uſum noſtrarum matronarum uenit, quod uocant* Garde robe, *niſi quòd linteum non eſt.*

Varia *ueſte exornatus dicitur, qui ueſtem ſæpe mu-*

tat & uariat, ne fortaſſis ſemper idem appareat. Terentius *in* Eunucho,

Ita uiſus eſt dudum, quia uaria ueſte exornatus eſt.

Veſtis expanſa, Robe eſtendue. *Plin.lib.2.cap.*103, *In Illyriis ſupra fontem frigidum expanſæ ueſtes accenduntur.* *Ita quoque dicere poterimus ueſtes ſoli expanſas,* Eſtendues au ſoleil. *qui mos eſt* Italis, *ut quotannis ſuas ueſtes ſoli exponant & expandant, ut mundiores & elegantiores fiant.*

Verſicolor ueſtis, Robe de drap chãgeant, ou de pluſieurs couleurs. Dionyſius de Saliis, & Liuius *lib.9. ab urbe condita.*

Diſcolor ueſtis, quæ uarios colores præ ſe fert, uel cuius color ueluti per radios quoſdam per totam ueſtem diffuſus eſt: uulgus diuiſam uocat.

Veſtis decolor, Robe deſteinte, *quam uulgus decoloratam uocat: hoc eſt, cuius color effloruit & euanuit propter imbrem aut continuum attritum.*

Mutare autem ueſtem, Chãger de robe, *quod & commutare dixit* Plautus *propriè in* Capt. *Itaque, inquit, inter ſe commutant ueſtem & nomina.* Ils chãgent de robe & de nom. *Mutare autem ueſtem,* Cicero *ſumit, quando pro alba, uel* Senatoria, *uel alia toga, pulla ueſtis ſumebatur & ſquallida, uel in funere, uel in luctu.* Pro Sextio, *Erat igitur in luctu* Senatus, *ſquallebat ciuitas publico conſilio, mutata ueſte.* In eadem, *Néue hunc ſuum dolorem mutata ueſte ſignificarent, ſiue illa ueſtis mutatio ad luctum ipſorum, ſiue ad deprecandum ualebat.* Qui Romanorũ *mos fuit. mutata enim ueſte rei conſpiciebantur, & toga depoſita ſordidam ueſtem*

accipere ſolebant:hoc eſt,uilem & abiectam ad luctũ & deprecationem ſignificandam. Vnde eſt illud dictũ Ciceronis in Piſonem, *Nec minus lætabor, cum te ſemper ſordidum, quàm ſi pauliſper ſordidatum uiderem.* Itaque *ſordidatus dicitur, quem uulgò uocamus,* Mal en ordre. *Quinetiã ſordidata mãcipia* Cicero *in* Antoniana *dixit: hoc eſt, impura & ſquallida.* Virg. de Charonte, Sordidus *ex humeris nodo pendebat amictus.*

Colligere *autem ueſtem,* Trouſſer ſa robe, *dici poteſt, quemadmodum* Martialis *colligere togam dixit lib.*7, Collige Cinna *togam, calceus ecce perit.* Item & colligere *pallium.* Plaut. in Cap. *Collecto quidem eſt pallio, quidnam acturus eſt?*

Elegans *ueſtis,* Robe mignonne & bien faicte: *ſquallidæ & ſordidæ contrarium.* Gellius *probro fuiſſe* M. Catoni *ſcribit, quòd eleganti ueſte, mollibúſque tuniculis uteretur.*

Linea *ueſtis,* Vng roquet, *qualem ſolent* Cardinales *& epiſcopi ſuper purpurea toga geſtare: item etiã noſtræ mulieres ruſticanæ profeſtis diebus.* Plin. lib.12, *Vnde ueſtes lineas faciunt.* Linteã *ueſtem* Cicero *uocauit actione* 7, *Alij, inquit, purpuram tyriam: thus alij atque odores, ueſtémque linteam.*

Lacinioſa *ueſtis,* Robe pliſſee, *ampla, & multis laciniis, hoc eſt ſinubus fluens: qualem fuiſſe chlamydem illam lacinioſam orbe gyrato deſcribit* Plinius *lib.*5. *cap.*10: *quam metatus eſt* Dinocrates *architectus,* AEgyptum *in chlamydis effigiem reducens.*

Veſtem *Phrygianam dixit* Feneſtella, *quam nos uocamus* Brodee: Itali *laboratam uocant.* Virgilius *quoque*

Arte laboratas ueſtes dixit. Plinius *enim libro* 8.*refert* Phryges Idæos *primos, ueſtes acu facere inueniſſe: unde* Phrygiones *appellati,* Brodeurs.

Veſtem *autem conchyliatam uocare uidetur* Plinius, *conchyliorũ ſucco infectam, & ueluti muriæ tinctam,* lib.9.*cap*.39, In *conchyliata ueſte cætera eadẽ ſine buccino, prætérque ius temperaturæ.*

Theriſtrũ, Robe d'eſté, *ueſtimentum æſtiuũ appellare poſſumus,* ἀπὸ τῶ θερίζειν, *quod æſtiuare ſignificat.*

Chimaſtrum, Robe d'hyuer, *ueſtimẽtum hybernum,* ἀπὸ τῶ χειμάζειν, *hoc eſt, hyemare.*

Syntheſis *accipi uidetur interdum pro tota ueſte in ueſtiario compoſita, uulgus uocat* Vne garde robe. Iureconſul. *in lege* Titia.§.Semproniæ. *Quæro an ex uniuerſa ueſte, id eſt, ex ſyntheſi, tunicas ſingulas & palliola,* Sempronia *eligere poſſit.*

Eſt & ſyntheſis totum illud indumentum quod quis honoris interdum gratia, interdum etiam oſtentationis alternis diebus, uel etiam bis eodem die mutare ſolet: quemadmodum facere uidentur ex noſtris aulicis nonnulli, quos hodie holoſericatos, cras purpuratos, mane pullatos, ueſpere albicantes uidebis. Martial. 2.*in* Næuolum,

Sic micat innumeris arcula ſyntheſibus.

Scutulatum *præterea textum arte fieri deprehendi poteſt: cuiuſmodi ferè eſt qualis cernitur in aranearum telis. Eſt autem ſcutula à ſcuti forma dicta.* Vide Plinium *libro* 11.*cap*.23. *Nobis autem ſi diuinare liceat quam emplaſtrationem* Plinius *libro* 17. *ſcribit, fieri adempta ſcutula, eam dicemus quæ uulgò dicitur,*

Enter en Eſcuſſon. Item etiam ueſtem ſcutulatam, ſi ad uulgus noſtrum referamus, appellabimus *Vne robe contrepointee en eſcuſſon.* Sed huic interpretationi neminem uoluerim inhærere tanquam uera eſſet.]

Quod uerò in ueſtium appellatione ſupereſt, id poſtea dicemus inter explicandum colores. Nunc autem æquum eſt, ut, quemadmodum polliciti ſumus, & ordo noſter expoſtulare uidetur, pauca quædam de ornamentis diſſeramus.

De ornamentis. Cap. VIII.

VAria fuit apud ueteres ornandi corporis ratio, quẽadmodum noſtra quoque tempeſtate uidemus. Aliis enim ornamentis utuntur reges, aliis uulgus ipſum, aliis item matronæ, aliis qui ſacris operam nauant. Itaque partem eorum ſuo ordine recenſere optimum uidetur.

Atque, ut à capite incipiamus, Corona, inſigne regum fuit ornamentum. Virgilius,

Et duplicem gemmis auróque coronam. Hoc eſt, quæ duplex erat, uel duplicata gemmis & auro: nempe quæ tantum haberet auri & gemmarum, quantum in duabus coronis fuiſſet ſatis. Quod autem regum fuerit, id oſtendere uidetur 8. AEneidos,

Ipſe oratores ad me, regníque coronam,
Cum ſceptro mittit. Vide MITRA.

Coronam quoque pro galea, quẽadmodum στέφανον Homerus, ſumpſit idem author in 5,

Omnibus in morem tonſa coma, preſſa corona. Niſi galeas coronatas habuerint antiqui, ut interpretatur

Seruius.

Corona etiam frondium & florum dabatur iis qui uicerant in bello aut palæſtra: aliis quidem querna, aliis uiminea, aliis hederacea: eas Græci ϛεφαίυς appellant, & uictores ϛεφανίτας, quorum (ut inquit Pollux in 3.) præmia in corona & frondibus erant. Cic. 6. in Verr. Vnxiſſe unguentis, compleſſe coronis & floribus. Dicebatur etiam ab antiquis Græcis ϛρόφιον, ἀπὸ τῦ ϛροφεῖν, hoc eſt conuoluere & uertere, quòd capiti circumponeretur.

Corona florea, Vng chappeau de fleurs. Plaut. Aul. Nunc thuſculum emi, & haſce coronas floreas. Corolla, Vng chappelet de fleurs, pro eodem. Propert. Me iuuat extremis poſitum languere corollis.

Sceptrum, Vng ſceptre, à Græco τὸ σκῆπτρον, quo aureo reges utebantur, ac manu geſtabant. Homerus, χρυσέῳ ἀνὰ σκήπτρῳ. Fuit autem primùm Iouis inſigne, deinde uerò aliorum regum. Eo enim pacem & fœdus ſignificare dicuntur, ut apertè docet Virgilius AEneidos duodecimo.

Lituus, baculus incuruus, quo ſedentes augures, auibus templa deſignabant. Cic. 1. de diuinat. Quid lituus iſte ueſter, quod clariſſimum eſt inſigne auguratus?

Pedum, Vne houlette, Baculus incuruus paſtorũ. Virg. At tu ſume pedum. Per tranſlationem autem accipimus pro eo ornamento quod noſtri epiſcopi geſtare ſolent: quando etiam ſe paſtores appellari uolũt, ut ſunt re uera. uulgus croſſam uocat.

Apex laniger, ornamentum pileorum, quos flamines inter ſacrificandum in lucis ac ſyluis geſtare ſolebant:

ſuper quibus erat breuis uirga, deſuper habens lanæ aliquid ad deterrendas aues à ſacrificio. Virgilius,

-nudóſque Lupercos,

Lanigeróſque apices. *Eum autem pileũ cum per æſtus ferre non poſſent, filo tantum capita religare cœperunt: unde flamines dicti, quaſi filamines.*

Monile, Vng carcant, ou ung collier, *Ornamentum gutturis uel colli, quale geſtare ſolent nobiles matronæ, & equites quos uocamus ordinis: quod quia gemmis & margaritis ornari & inſigniri ſolebat, ideo baccatum à* Virgilio *dictum eſt,* *-collóque monile Baccatum.* Iuuenalis *ſegmentum appellare uidetur,* Segmenta *& longos habitus.*

Inaures, Des templettes. *Iis uti etiam nunc matronæ* Italæ *&* Hiſpanæ *ſolent ad aurium ornatum.* Plautus *in* Epidico,

Non meminiſti me inaurem ad te afferre natali die?

Bulla, Vne bague, *Inſigne prætextatorum puerorum, præſertim ſi aurea erat: libertinis enim ſcortea bulla de collo dependebat, quaſi cõmuniens pectus puerile.* Cic. in Verrem, *Neque te tam commouebat, quòd ille cum toga prætexta, quàm quòd ſine bulla uenerat.* Huiuſmodi *ferè ornamenta pueri uulgò nunc deferre ſolent.* Dicta *autem bulla à ſimilitudine bullæ, quæ in aqua fieri ſolet, ad fragilitatem uitæ deſignandam.* Quod *autem nonnulli putant* ἀπὸ τῆς βουλῆς *deduci, ineptum eſt planè: nam neque conſilium in pectore eſt, ſed in cerebro, ubi & ratiocinatio: præterea unico l ſcribitur.* Inde *hæredem bullatum dixit* Iuuenalis, *quẽ uulgò uocamus* Ioli, bragart. *Quaſi uerò dicamus, bel-*

d.i.

lulum & ornatulum.

Supparus ſiue ſupparum, inquit Feſtus, ueſtimentum lineum quo puellæ præcingebantur. Lucanus, Suppara nudatos cingunt anguſta lacertos. Plautus, Si tu de illarum cœnaturis ſupparis.

Caſtula, aliud palliolum quo puellæ pudoris gratia præcingebantur. Varro, Caſtulam mulier ſumpſerat pro ſocculo. Hæc & perizoniũ & præcinctorium dicitur.

Inſtita, ſiue limbus, Vng gect, faſciola quæ ambibat ſtolam muliebrem. Ouidius,

Quǽque tegit medios inſtita longa pedes.

Fimbria, Vne frange. Fimbriis utebantur in ueſtium & tunicarum extremitatibus. Tranquillus in Cæſare Dicta. Vſum enim lato clauo ad manus fimbriato. Frangé par les manches. Deinde ſubiungit, Nec ut unquam aliter ſuper eum cingeretur & fluxiore cinctura. Quo loco animaduertendum fluxiorem cincturam ab eo appellari, quæ alioqui laxa diceretur, quemadmodum & fluxam tunicam dixit laxam.

Cinctura autem à cingendo dicta: unde & uulgare nomen prodiit, Vne ceincture.

Cinctus item uirorum fuit. Virgil. 7. AEneid.
Ipſe Quirinali trabea, cinctúque Gabino
Inſignis. Quo loco uideto Seruium. Vnde Cinticulus, Vne ceincturette. Plaut. in Bacchid. Cincticulo præcinctus in ſella apud magiſtrum inſideres.

Cingulum uerò mulierum erat, inquit Varro, Vne trouſſoire. Virgil. de Pentheſilea, Aurea ſubnectens exertæ cingula mammæ.

Cingulum, Vng collier de leurier. Varro lib.2. de re ruſt.cap.9, Cingulum circum collum ex corio firmo cũ clauiculis capitatis.

Baltheus,ſiue Baltheum, Vne ceincture a eſpee. Varro baltheum inter arma adſcripſit, dictum quaſi bullatum cingulum. Græci ζωςῆρα appellant.

Zona, cingulum in quo argentum & nummos recondebant. Hinc prouerbium, Zonam amiſit, de paupere & inope dicimus. Porrò autem latis zonis utuntur mulieres apud Illyrios, quibus præcingunt uẽtrem dum bibũt, & primùm quidem mediocriter præſtringunt: cum uerò acrius bibunt, magis ſemper cogunt, compriműntque. Vnde Martialis,

Longa ſatis nunc ſum: dulci ſed pondere uenter
Si tumeat, fiam tunc tibi zona breuis.

Fibula, Vne boucle, ornamentum ad ueſtem ſubleuandam. Virgilius,

Aurea purpuream ſubnectit fibula ueſtem. Et conſertam fibula tunicam dixit Plinius ſatis propriè. Itali, uocabuli uim adhuc retinentes, uocant Vna fibbia.

Armillæ, armullarum, Braſſeletz, mulierum ornamenta quæ brachiis circunligabant. Vtebantur & Perſæ quoque & Sabini armillis. Hinc Tarpeiam aiunt armillarum deſiderio, quas Sabini geſtabant, Capitolium illis prodidiſſe. Hinc armillatus. Budæus, Noſtrates, inquit, caduceatores ſpintere hodie utuntur, quæ armilla etiam dici poteſt, blaſonum lingua uernacula uocant.

Brachialia, Des mancherons, ornamenta brachiorũ quibus mulieres uti ſolent. Plin.lib.28.cap.7.

Ceſtus, Vng tiſſu, Veneris cingulum efficax ad illectamenta gratiarum & amorum. Martialis,

Colo necte puer meros amores,
Ceſtum de Veneris ſinu calentem.

Ventrale, Vng tablier. Vnde uilloſa uentralia dixit Plinius lib. 8.

Strophium, Vng gorgias, faſcia pectoralis, quæ uirginalem papillarum tumorem opperit. Ex Turpilio. Hinc Strophiarius apud Plautum: & Strophiolum, quod Italicæ mulieres uocant faſcioletum.

Faſciam autem uulgus uocat, Vne bende, Latum aliquod uinculum, ſeu laneum, ſeu lineum fuerit, quo partes aliquæ corporis reuinciebantur: unde cretatas faſcias Epicratis uocat Cicero ad Atticum, hoc eſt picta quædam uelamina, quibus caligarum uice utebatur Epicrates. Quin etiam faſciis inunctis partem aliquam corporis malè affectam obuinciebant antiqui. Cic. de claris orat. Qui deunctus erat faſciis, & multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus. Faſciā præterea lecti cubicularis idem Cicero poſuiſſe uidetur, pro eo quod uulgus uocat Des courtines. Deferunt, inquit, ad coniectorē quidam, ſomniaſſe ſe ouum pendere ex faſcia lecti cubicularis.

Eponus epomidis, Chapperon de regent, ou d'aduocat, operimentum humerorum, nulli uſui futurum, præterquam ut dignitatem quādam & magiſtratum exprimat. Tale quiddam doctores Theologi, & qui in Senatu magiſtratum gerunt, hodie deferre ſolent. Quod autem ſuperhumerale uertit Hieronymus, id quidem de ornamento ſacerdotali intelligendum eſt, quod ſto-

lam appellamus, Vne *eſtole.*

Sudarium poſuiſſe uidetur Liuius *pro eo linteolo quo ſudorem abſtergimus à fronte, quo eodem etiam ad expurgandas nares utimur,* Vng *mouchoir.* Ait au*tem libro* 9. *de* Marci Catonis *morte, Qui audiens* C. Licinij *dictum, ſe non damnatum, ſed reum periiſſe,* Protinus, *inquit, ſudario quod fortè manu tenebat, ore & faucibus ſuis coarctatis, incluſo ſpiritu, morte pœnam præcurrit.*

De *lanarum & ueſtium coloribus.* Cap. IX.

Qvando *noſter ordo expoſtulare uidetur, ut poſt explicatas ueſtes, lanarum etiã ac colorũ genera explicemus, danda eſt opera ut puerorum ſtudiis hac in re ſatiſfaciamus.* Tantùm *enim de hiſce rebus ea à nobis dicentur, quæ ad inſtitutum noſtrum, hoc eſt, ad ueſtium & lanarum colores ſpectare uidebimus.* Cætera *diligens lector ab* Antonio Thyleſio, *uiro doctiſſimo requiret, in eo libello quem de coloribus conſcripſit.*

Quod autem ad lanarum differentias attinet, ne quid obſcuritatis ex huiuſcemodi controuerſia lectoribus oriatur, præſtantiórne ſit Mutinenſis, Mediolanenſis, *an* Liguſtica, *eos remittemus ad ſecundũ caput* Bayfij. Tantùm *hoc addemus, apud omneis ferè nationes* Gallicam *lanam maximo eſſe in pretio, ut præſtantior & delicatior ab omnibus iudicetur.*

Lanarum *igitur colores natiui memorantur quatuor præcipui, etiã ſi* Plinius *dicat uel natiuis nomina deeſſe aliquot modis.* Cap. 2.

[*Albus*, Blanc, *qui color uiſum diſgregat. hinc alba ueſtis, quæ uulgò nomen ſuum retinet*, Vne aulbe. *Alba etiam ueſte ornari ſolebant qui candorem animi & hilaritatem præ ſe ferebant, ut in conuiuiis.* Cicero *in* Vatinium, *Cum ipſe* Q u.*Arrhius epuli dominus albatus eſſet.* Hodie *quoque apud* Italos *uirgines deſponſatæ, quas uulgus uocat* Fiancees, *albis tunicis uti ſolent ad duritatem quandam & integrum pudorem oſtentandum.*

Niger, Noir, *qui color uiſum congregat.* A *quo nigra ueſtis dici non conſueuit, ſed atra & pulla potius. inde atrati & pullati* Ciceroni, *qui luctum & dolorem ex ueſtitu ſignificabant.* Camelinus *quoque color à* Sipontino *pro pullo uſurpatur, qualis ſolet eſſe camelorũ.*

Coracinus color, hoc eſt niger, qualis ſolet eſſe coruorum, quos κόρακας Græci *uocant.* Hunc *autem colorem diſtinxiſſe uidetur* Vitruuius *à pullo lib. 8. cap. 3.* Per *id tempus, inquit, adigũtur eò quotidie potum, ex eóque, quanuis ſint alba, procreant aliis locis leucophea, aliis locis pulla, aliis coracino colore.*]

Rutilus, *à* Græcis ξυθρὸς *dici poteſt.* Martialis *uerò rufum appellat*, Roux. Q *uanquam rufum à rubore dici putat* Gellius. *hinc rufum puerum uel hominem dicimus, qui colorem habet rubore quodam modo tinctum.* Terentius, *Siquis me quæret rufus.*

Fuluus *autem, uidetur de rufo atque uiridi mixtus. hinc poetæ fuluũ aurum & arenam & leonẽ dicunt.*

Flauus *contrà*, Fauue, *uidetur ex uiridi, rufo, & albo concretus, unde flauentes comæ à* Virgilio *dictæ, & flauentes frondes oliuarum, &* Pacuuius *flauam a-*

quam, & flauum puluerē dixit. Flauentes autem comæ dicuntur quæ ſunt puniceī coloris, blondos uulgus uocat. Quod ex Ouidiano uerſu probari poteſt, ſecundo de Amoribus,

Seu flauent, placuit croceis Aurora capillis. Cap. 2.

Rufi præterea coloris multæ aliæ ſpecies ſunt, quas ſubinde explicabimus. nam præter fuluum & flauum, ut inquit Gellius, *rubidus, phœniceus, & rutilus, & ſpadix, appellationes ſunt rufi coloris: de quibus poſtea dicemus.*

Rubidus & rufus colores, atrore multo permixti ſunt.

Phœniceus, rutilus, & ſpadix, ſynonyma ex Gellio, *ſignificántque exuberantiam, ſplendorémque ruboris, quales ſunt fructus palmæ arboris non admodum ſole incocti: unde ſpadicis & phœnicei nomen.* Ibidem.

[*Phœniceus autem à* Phœnicia *dictus: unde & puniceus dicitur, ut puniceа roſa apud* Horatiū & Plautum *in* Rudente, Fac *tibi puniceum corium, poſtea atrum denuò.* Cuir uiolet. *Hinc etiam mala punica, quæ & granata dicuntur à* Plinio, Pommes de grenade: *quæ in punicis arboribus nouem generum dicta ſunt.* Fortaſſis *à colore interno acinorum, & liquore ipſo uinco nomen ſortita, aut quòd ex* Phœnicia *primùm allata ſint.*

Spadix, *color equorum proprius, quo infecti equi, à* Virgilio *ſpadices honeſti appellantur,* Georg. 3. *Vulgus appellat* Bayars, *Græcæ linguæ ueſtigia retinens. βάϊον enim apud illos ſpadicem ſignificat, quem baliū uel badium* Varro *appellat.* Equi, *inquit, colore diſpa-*

res item nati, hic balius, iſte giluus. Quo loco utrum legendum ſit, badius an balius, incertum eſt. Sed balias ueſtes pro ſubrufis à Vopiſco in Aureliani Cæſaris uita dictas inuenio, etiam ſi ſcriptum ſit blateas. Subrufus autem color dicitur, qualis eſt eius uiolæ quã nos Calendulam uulgò uocamus, Du ſoulſiz, quaſi florem omnium menſium, ut uocant Itali: uel ut nos, ſoliſequium, dicere uellemus. Heliotropium Dioſcorides uocat, ſubrufique coloris eum eſſe contendit. Cæterum, balius color, ſpadix dicitur & puniceus: fortaſſis is eſt quem uulgus uocat Baillet.

Giluus autem color & melinus idem ſunt, mediúſque eſt inter album & fuſcum, qualis eſt mellis color: unde melinam ueſtem dixit Plautus in Epidico,
Vbi ergo eſt, niſi ſi in uidulo aut melina attuliſti? Fortaſſis is eſt color, quem uulgus uocat Tanné guarancé.

Quod autem giluus, albus non ſit, ut quidam putant, ſed quiddam mixtum inter album & fuſcum, id oſtendere uidetur locus Virgilij,
-color eſt deterrimus albis Et giluo.]

Luteus quoque, rufus eſt color, ſed dilucidior, Du iaulne, Quem Nonius ait propriè croceum dici. Virgilius in Bucolicis,
Iam croceo mutauit uellera luto. Et alibi,
Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis. Item & oui uitellum, luteum dicimus. [Luteam quoque uiolam uocamus, Des giroflees iaulnes, Quam deſcribit Dioſcorides in capite Leucoij: ait enim eius ſpeciei uiolarum, quas uulgus uocat giroflees, alias eſſe rubras, alias albas, alias luteas, quæ præcipui ſunt in me-

dicina uſus. quamobrē corruptè uocatur hæc poſtrema uiola à pharmacopolis leucoion luteum. Sunt præterea permultæ herbæ quæ luteum florem gerunt, qualis eſt Iſatis, quam uulgus uocat De la gaulde: & phlomos, Des flambeaulx: & geniſta, Des genetz. ſed Iſatis quæ & glaſton dicitur, fullonibus utilis eſt ad pannum luteum inficiendum, qui & croceus uocatur.] unde crocota ueſtis dicta Nonio, à croco, ut opinor, quæ eadem à Græcis κροκωτὸς καὶ κροκώτιον dicitur: hoc eſt, crocota & crocotula, quæ inter muliebria annumerantur. Item infectores à Plauto dicti crocotularij. Ibidem. [Quod autem Ouidius crocum rubrum appellet,

Nec fuerant rubri cognita ſigna croci.

id ſanè intelligi poteſt, propter croci ſuperficiem & colorem externum, qui oculis quidem ruber, ſed dum aqua delibutus eſt, & madefactus, luteus apparet.

Oſtrinus color, Fleur de peſcher, Qui & muricinus, à ſanguinis uel ſucci oſtreorum quorundā ſimilitudine. Hinc oſtrinæ ueſtes Nonio dicuntur ſubrubræ, quas tinctas muricæ dixit Virgilius: quemadmodum & alio loco purpureum, oſtrum uocauit: parum enim differunt inter ſe purpura & oſtrum. Oſtrinum colorem uidetur ſubminium appellare Plautus in Epidico: Aut crocotulam, ſupparum, & ſubminiam ricam.] Quam riculam oſtrinam appellat Turpilius: Interea aſpexit uirginem uectari, in capite riculam indutam oſtrinā.

Purpureus color in ueſtimentis laudatiſſimus antiquis fuit, cuius authorem fuiſſe ferunt Herculem: à purpuræ piſcis ſucco, quo lanæ infici ſolent. Purpuræ autem uſus nobis eſt ignotus, quod & affirmat Bu-

dæus in libro de Aſſe. Romæ uerò purpuræ uſum ſemper fuiſſe teſtatur Plinius. Purpuræ autem appellatione omnis generis purpuram contineri puto. Itaque uel ex Plinio conſtat buccinum & conchylium & muricem inter purpuræ genera annumerari. Quinetiam fuit Romæ purpura uiolacea, cuius libram denariis centū ueniſſe Cornelius Nepos affirmat. Fuit & alia inſignis purpura, quæ à Tyro inſula Tyrium appellata eſt: & eſt omnium longè præſtantiſſima. unde Tyriæ ueſtes ab Ouidio dictæ, quæ eædem à Iuuenale Sarranæ appellatæ ſunt. Tyrus enim etiam Sarra appellabatur. Tyriam autem ueſtem uel purpuream, uel etiam Megalenſem purpuram, intelligo trabeam fuiſſe, uel togam pictam. Vide diligenter cap. 2. [Et quia antiquæ mulierculæ decoris gratia, purpura genas oblinire ſolebant, quemadmodum paſſim nunc ſolent in Italia: ideo purpuriſſatas buccas uocat Plautus, Fardees, in Truculento: Quæ iſtas buccas tam bellè purpuriſſatas habes.

Amethyſtinus color, amethyſtum lapillum pretioſum referens, quem purpureum uocat Ouidius: & Plinius Indicos Amethyſtos purpuræ colorem referre ait. Itaque ueſtimenta purpura infecta, eo temperamento, ut eius lapilli colorē reddant, amethyſtina dicūtur. & Amethyſtinatum uocat Martialis, huiuſcemodi purpura indutum. Quòd ſi colori Amethyſtino Tyrium quoque ſuperaddatur, fiet color mixtus, qui Tyriamethyſtus à Plinio dicitur.

Succedit Dibapha Tyria, hoc eſt, lana uel purpura Tyria bis tincta, ex etymo. Ibidem.

[Coccineus color idem ferè cum purpureo:tingebantur enim ueſtes grano quodam purpureo,quod à Dioſcoride κόκκος βαφικὴ, hoc eſt granum tinctorium dicitur.Hinc coccina ueſtis.Martialis,

Coccina famoſæ donas & ianthina mœchæ.

Ianthinus autem color,ut obiter etiam illud dicam, dicitur uiolaceus , cuiuſmodi eſt color illius uiolæ quæ primo & nouo uere ubique oritur, quam nos uiolam Martiam,Dioſcorides Ion appellat.unde Ianthina ueſtis dicta,quam uiolaceam uulgus uocat.]

Molochinus color, Gris uiolant, in ueſte ſimilis flori maluæ,cuius infectores dicuntur Molochinarij à Plauto in Aulul.

Ferrugineus color, ferro ardenti haud abſimilis, ut quidam putauere, qui & hyacinthinus Virgilio: ait enim Ferrugineos hyacinthos.Ex Nonio.

Caſtaneus,Tanné:ſublata enim tantum prima ſyllaba,nomen accepimus.[Eſt autem hic color corticis excertæ caſtaneæ,& paululum aſſeruatæ ſimilis. Quem quia ſæpe induerat Galliarum rex, ideo à Gallis regius dictus eſt.] Cap.2.

Color uiridis,Verd,Cuiuſmodi ſunt herbarum atque arborum folia. Hic & à Græcis glaucus dicitur, unde Pallas ab Homero γλαυκῶπις dicta, hoc eſt,glaucos & ſubuirides oculos habens.qui color in oculis, antiquis Græcis pro pulcherrimo habebatur:quemadmodum nos quoque cæſios & cæruleos oculos laudamus, cum Romani nigros magis probent.

Cæſius color,cæleſtis,quẽ Indum quidam uocãt & clarũ.Hinc Pallas à Latinis cæſia dicta à colore cæ-

li, quaſi cælia, ut inquit P.Nigidius. *unde* Cæſarem *di ctum quidam putant.*

Cæruleus color quaſi cæluleus, Couleur d'azur. Itali *turquinum uocant: ſerenum enim cum eſt cælũ, hunc colorem referre uidetur.*

Corneus color, qui cornu ſimilitudinem refert. Plin. *lib.* 36. *cap.* 8, *Vitia uerò in iis corneus color, aut candidus, & quicquid ſimile uitro eſt.*

Cymatilis color, qualis undæ marinæ eſſe ſolet: κῦμα *enim Græcis fluctus eſt.* Ouid. *Hic undas imitatur, habet quoque nomen ab undis.* Cap. 1. [*Idem & color* Venetus, *& blauus color, & cæruleus quoque dicitur: cæruleum enim mare & undas cæruleas dicit* Virgilius *multis in locis.*

Leucopheus color, Gris, *Quem nonnulli apud* Italos *religionis ergò ſibi perpetuò gerendum proponunt, quos illi* Beretineos *uocant.* Græci *leucopheatos dicunt.* Martialis *libro primo ad* Scazontem,

Amator ille triſtium lacernarum,
Et beticatus, atque leucopheatus.

Quin etiam leucopheum pannum dicit Plinius *lib.* 32. *cap.* 10. *de rubeta ad quartanas utili: Iecur, inquit, eius uel cor adalligatur in panno leucopheo.*

Cineritius color, Cendré, *quem cineraceum dicere uidetur* Plinius *lib.* 33, *Terra eſt alia rufa, alia cineracea.* Idem *& cinereus dicitur.* Colum. *lib.* 2. *cap.* 2, *Nullum enim temerè uidemus locum, qui modò pigrum contineat humorem, non eundẽ uel nigri uel cinerei coloris.*

Spumeus & maculoſus à ſpumis & maculis, quibus tinctus & aſperſus uidetur, qui animalium quorun-

dam colores eſſe ſolent, ut equorum quorundam & lyncum apud Virgilium: quemadmodum pomulatos equos à pomorum ſimilitudine quidam appellant.

Ruber color, Rouge. Plato in Timæo refert rubrum colorem, ex ipſa ignei radij ad humorem miſtione ſanguineum creante nominari. Quæ ſuperſunt de coloribus, lector, ut prius dixi, ex Thyleſio uideto.

De operimentis & inſtratis. Cap. X.

NE quidquam amplius ab adoleſcentibus bonarum literarum ſtudioſis deſiderari poſſit, earum præſertim rerum quæ ad ueſtiũ cognitionem pertinent: ſupereſt ut quàm breuiſſime à nobis fieri poterit, eorum ueſtimentorum, uel potius operimentorum rationem explicemus, quibus paſſim utimur, præter ea quæ corpus tegunt. Quanquam tamen ueſtimenta dici quis negauerit, ſi quidem uocabuli uim conſyderet? non enim ſtragulis, tapetis, & huiuſcemodi rebus ueſtimentorum loco utimur: ſed quando nobis hac in re uocabulum magis proprium deeſt, utemur eo quod minus proprium eſt. Itaque primùm de inſtratis dicemus.

Amphitapæ dicuntur ueſtes utrinque uilloſæ, quæ quia uillis ingentibus, ut inquit Lucilius, molles erant, ideo lectis inſternebantur, ſuper quibus dormire delicioſum antiquis fuit. Varro Manio, Alterum bene acceptum, dormire ſuper amphitapa bene molli. Athenæus ἀμφίταπον dixit: Hiſce, inquit, amphitapi ſubſternebantur è molli lana. [Fortaſſis id opertorium eſſe non ineptum fuerit dicere, quod ex Hiſpania ad nos adfertur:

uulgus uocat Vng *catalogne.*] Cap.14.

Amphimalla quoque utrinque villoſa erant, quemadmodum amphitapa(id enim nomen ipſum ſignificare uidetur)utebantúrque iis tum ad ſtragula, tum etiam ad operimenta & ueſtimenta. Vnde Strabo *in quinto*, Mediocrem *uerò lanam ager* Patauinus, *ex qua tapetia fiunt laudatiſſima & gauſapinæ,cæteráque eiuſdem generis amphimalla & heteromalla.*

Heteromalla *autem,ſunt altera parte tantum uilloſa,ex etymo:cuiuſmodi ferè ſunt mantæ uulgo dictæ, quas* Maſſiliæ *fieri uidemus, quæ & amictus & ſtragulæ ueſtis uſum nauigantibus præſtant*, Mantes de *matelotz.*Ibidem.

[G*auſape uerè,ſiue gauſapinæ,tria hæc ſuprà dicta cõprehẽdit,éſtque genus ad omnia craſſiora ſtragula.*

Stragula *item à ſternendo,*Vne couuerture, Dicitur *quicquid inſternitur alicui rei.*]Vnde *ſtragulæ* Babylonicæ,*quæ equis inſterni ſolent.*Marcus Cato,*ut refert* Plutarchus, *cum ex hæreditate* Babylonicum *ſtragulum accepiſſet,ſtatim uendidit.*Fiebant *autem huiuſcemodi ſtragula aliquando ex bubalorum pellibus,quos uulgus uocat* Buffles. *Atqui* Babylonica *ſtragula picta coloribus diuerſis erant.*

Præterea *toris ſtragula ſuperimponebantur*, Couuertures de licts, Q*uæ ob id toralia dicta ſunt.* Ex libello de *uaſculis.*Horatius 2.*Sermonum*,

Et *Tyrias dare circum illota toralia ueſtes?* Toralia *enim omnia lecti ſtragula comprehendunt.unde* Tranquillus *refert* Claudium Cæſarem *neminem uiſitaſſe ægrum, niſi prius explorato cubiculo, culcitríſque &*

ſtragulis prætentatis & excuſſis. Culcitræ *autem adhuc apud* Italos & *nos quoque nomen retinent: appellant enim illi* Coltre,*nos* Coultils.*ſuntque ij ueluti ſacculi in quibus pennas auiũ,uel lanam,aut quiduis aliud includimus,ut lecti ſint molliores.*

Stragula *uilloſa,*Couuerture de catalogne.Martial.
Stragula *purpureis lucent uilloſa tapetis.*

Plagæ*(inquit* Nonius*)grande lineum tegmen quod nunc torale,uel lecticariam ſindonem dicimus.* Fortaſſis *eſt illa ueſtis linea, uel inſtratum lineum potius, quod apud nos puerperæ honoris & decoris gratia lecto,in quo decumbunt,ſuperponere ſolent, ad candorẽ & cultum delicatiorem oſtendendum.*Vne bauette.

Pallia *lecti dicebantur,*Les draps du lict.Ouidius *in* Amoribus,

*-nec in lecto pallia noſtra ſedent.*Iuuenalis 6,
Aduocat Archigenem,*oneroſáque pallia iactat.* Horatius *ueſtem nocturnam appellare uidetur,*
Veſtem *nocturnam maculant, uentrémque ſupinum.*

Lodix,Vng loudier.Martialis,
Lodices *mittet docti tibi terra Catulli.*

Sub *ſtragulis quoque iuriſconſ.aulæa & tapetes comprehendit.*Itaque *aulæa,ſtragula ſunt uerſicoloria, ut ait* Seruius. *dicta quòd primùm in aula* Attali *regis* Pergamenorum *inuenta ſint.*Propertius,
Porticus *aulæis nobilis* Attalicis.

Tapetes *item ſiue tapetia, tegmina ſunt uariis picta coloribus:*Des tapiz.Virgilius,
Inſtratos *oſtro alipedes,pictóſque tapetas.* Vnde *belluata tapetia,*Tapiz figurez.Plautus,

Neque Alexandrina, belluata, conſutáque tapetia.

Centones præterea genus tapetiorum ex uariis conſutorum, quod intelligere uidetur Plautus uerſu ſuperiore per conſuta tapetia: ſolebántque huiuſcemodi tapetes capſulis & tabulis inſterni, quemadmodum nunc quoque quos uocamus Tapiz de Turquie.

Sunt etiam alia tapetia picta & uerſicoloria, quæ à Græcis περιστρώματα uocantur. Cicero Philip. 2, Conchyliata Cn. Pompeij periſtromata dicit. uide Plutarchum in Themiſtocle. à uerbo περιστέλλω, quod cooperio & communio atque exorno ſignificat. Itaque periſtroma generale quiddam erit, quemadmodum & tapetes & ſtragula. Conchyliata autem periſtromata dicuntur quæ infecta ſunt conchyliorū ſucco uel murice.

Sunt & peripetaſmata, aulæa, quæ ad ornandum locum ſuſpenſa extenduntur, Itali uocant Di razi: de quibus intellexiſſe uidetur Horatius cum inquit,

Interea ſuſpenſa graues aulæa ruinas
In patinam fecere.

Cicero 6. in Verrem, Quid illa Attalica tota Sicilia nominata, ab eodem Heio peripetaſmata emere oblitus eſt? A uerbo περιπίπτω, quod decidere ſignificat.

Aulæum autem, eſt id tapetis genus, quod aulæ circumponitur ornatus cauſa. Cicero pro Cælio, Deinde, inquit, ſcabella concrepánt, aulæum tollitur.

Mantilia, Des torchemains, ou ſeruiettes, Græci χειρομάκτρα uocant: quibus utebantur ad manus abſtergendas poſt lotionem. Martialis,

Attulerat mappam nemo: dum furta timentur,
Mantile è menſa ſuſtulit Hermogenes.

Mappas autem ſecum omnes adſerebant, dum unà cœnarent. Dicerem hoc loco & de culcitris, puluinis, ceruicalibus, & aliis huiſcemodi, niſi id unum uererer, ne præter inſtitutum feciſſe, & longior ac fuſior quàm res ipſa requirat, fuiſſe iudicarer. Itaque quod ſupereſt de hiſce rebus ad rem domeſticam ſpectantibus, in alium libellum differemus, ſiquando per otium nobis liceat bonis ingeniis hac in re conſulere. Prius quàm tamen ſuperſedeo, tantum hoc addam (ut totus de ueſtibus ſermo clauſus ac finitus uideatur) quod noſter Bayfius etiam in calce libelli ſui poſuit de coactilibus.

Coactilia enim pelles ſunt ſiue lora quibus inuoluuntur alligantúrue ueſtimenta: quæ omnia inſtrumenti uiatorij ſunt. Græci φάσκωλον dicunt, Itali Valiza: nos uerò Vne malle. [Vidulum appellare uidetur Plautus in Epidico, Rectè obſignatum in uidulo eſt marſupium.]

Hæc ſunt ferè quæ de ueſtimentorum uſu ac ratione breui compendio in adoleſcentulorum gratiam ex Bayſio colligere potuimus. Cuius rei qui uberiorem fructum deſiderabit, hauriat ex ipſo authoris fonte neceſſe eſt. Illi enim hoc acceptum referre noſtra ætas debet, quòd multis uigiliis, infinita propè Græcorum ac Latinorum authorum lectione, adde etiam acri & expurgato ipſius iudicio, ueſtium ac uaſculorum antiqua nomina, in uſum noſtrum conuertere poſſimus, & Latinè loqui. Quod beneficium, ut eſt ſanè omnium iudicio maximum, ita mea quidem ſententia alienum quiddã à iure & æquo feciſſe exiſtimari debuit is, qui non ſolum tanto uiro gratiam non habuit, aut retulit, ſed illius uigilias ſuo nomini adſcribere auſus eſt, & ſe eius rei authorem profiteri, quam ne cogitauit quidem.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX LATINARVM ET GAL*licarum dictionum, quæ in hoc libello paſſim conſperſæ & declaratæ inueniuntur.*

A

Abolla 26
Albatus 27
albus 54
Amantelé 37
amethyſtinatus 58
amethyſtinus 58
amphimalla 61
amphitapæ 61
Anſa 18
Apex laniger 48
Armès 40
armillæ 51
Atratus 29
attalica ueſtis 42
Aulbè 54
aulæa 64
aumicia 38
aumuſſe 38
Azur 60

B

Babylonica ſtragula 61
baguè 49
baillet 56
balius color 56
balthens ſiue baltheū 51
bardocucullus 36
bas de chauſſes 14
baſilica 40
bauette 63
bayart 55
Blanc 54
blond 55
Bombyces 41
bombycina ueſtis 41
bonnet 5
bonnet a fers, ou a boutons d'or 5
bonnet rond 6
bottes, ou hourdes 19
une Boucle 51
Brachæ 13
brachati Galli 13
brachialia 51
bragart 49
braſſeletz 51
brayer 13
brodeurs 46
broudes 37
Bulla 49
bullatus hæres 49
Byſſina ueſtis 41

C

Cæruleus 60
cæſitium 43
cæſius 59
calantica 11
calcei cornuti 19
calcei lintei 20
calcei phecaſæi 19
calcei Sicyonij 19
calceolarius 16
calceolus 16
calceoli repandi 16
calceus 15
calceus feneſtratus 18
calceus fibula cõſertus 18
calceus lunatus 18
calciamentum 16
caliga ſpiculatoria 14
caligares claui unde dicti 14
caligæ,arum. 14
caligatus 14
καλοπόδιον 19
camelinus 54
camelot 41
camiſia 11
canays 20
candidatus 27
capere diadema 7
capital 10
capitium 10
cappè a femme 10
cappè a l'eſpaignole 36
cappè de camelot 10
carbaſus 10
carcant ou collier 49
caſtaneus 59
caſtula 50
catalogne 62
cauſia 7
Ceincture a eſpee 51
cendré 60
centones 64
ceſtus 52
Changer de robe 44
chappeau 7
chappeau d'Albanois 7
chappeau de fleurs 8.48
chapperon 52
chauſſes 14
chauſſons 20
chemiſe de drap 11
chemiſe de nuict 11
chimaſtrum 46
chlamys 34
Cidaris, aut
citaris 7
cinctura 50
cinctus 50
cineritius color 60

cingulum 51
Claui aurei 5
claui lati 21
clorre 32
Coactilia 65
coccina 59
coccineus 59
cœnatoria 35
coeffe 9
collet de cuir de buffle 12
colligere ueſtem 45
coracinus color 54
cordouannerie 19
cordouannier 16
corneus color 60
corolla 48
corona 48
corona florea 48
corrigia calciamenti 14 & 18
cothurnatus ſtylus 17
cothurnus 16 & 17
cotte, ou corcet 22
cotte d'armes 33
couleur d'azur 60
coultilz 63
courroyes 18
couuertures de licts 62
Crepida 17
crepidatus 17
crepidulæ 17
crocotularij 57
Cuculla 24
cuculio 6
cueurechef 11
culcitræ 63
cuir uolet 55
Cyclas 43
cymatilis 60
cyna 7
cyrbaſia 7

D

Decolor ueſtis 44
delimanum 42
deſchauſſer les pieds 15
detrahere ſocculum 16
Diadema 7
diadematus 7
dibapha Tyria 58
diplois 13
diſcolor ueſtis 44
Draps de lict 35

E

Elegans ueſtis 45
Ἐμβάς, calceus 19
Encotemaillé 33
endromis 38
enter en eſcuſſon 47
Epomis 52
Eſcarpin 16

eſcreuiſſe	12	*gallicæ, gallicarum*	19
eſtole	53	*galli cur brachati*	13
Excalciare pedes	15	*galoches*	19
F		*garderobe*	43.46
Faire la court	28	*gaulde*	57
faſciola	14	*gauſape*	62
faſcia cretata	14.52.	Genetz, geniſta	57
fauuè	54	*genualia*	14
faye	43	*gens de longue robe*	26
Feminalia	13	*ung Gect*	50
fer de cheual	18	Giluus color	56
fermer	32	*giroflees iaunes*	56
ferrugineus color	59	Gorgias	52
fers d'or	5	Gris	60
Fianœe	54	*gris uiolant*	59
fibula	32.33.51	Gueſtres	15
fibbia	51	H	
fimbria	50	Habillement	39
fimbriatus ad manus	50	*hault de chauſſes*	13
Flambeaux	57	Heliotropion	56
flameum, flameolum	10	*heteromalla*	62
flaua aqua	55	Holoſerica ueſtis	40
flauentes comæ	54	*hoqueton*	20
flauus	54	*houlette*	48
fleur de peſcher	57	*houſeau*	15
une Frange	50	Hyacinthinus	59
frangé par les mâches	50	I	
Fuluus	54	Ianthina ueſtis	59
G		*ianthinus*	59
Galerus	6	*iartieres*	14

iaulne 56
Inaures 49
inſignia gentilitia 40
inſtita 50
interula 11
intima tunica 11
Ioli 49
Ire ad ſaga 24
Iſatis 57

L

Lacerna 37
lacernæ 38
laciniosa ueſtis 45
læna, χλαῖνα 25
læna uilloſa 25
lænæ pellenicæ 25
lanea heteromalla 41
latus clauus 21
Leucopheati 60
leucopheus color 60
Limbolarij 34
limbus 28.34
linea ueſtis & lintea 45
lituus 48
Lodix 63
loudier 63
Lutea uiola 56
luteus 56

M

Mal en ordre 45
malle 65
mancherons 51
manteau 37
manteau royal 40
mantilia 64
mantes de matelotz 62
Melinus 56
melitenſis ueſtis 43
Mitella 8
mitra 8
Molochinarij infectores 59
molochinus 59
monile 49
mouchoir 53
mozeta de cuero 37
Mutare ueſtem 44

N

Niger 54

O

Obſtragulum 17
Ocrea 15
ocreatus 15
Oſtrinæ ueſtes 57
oſtrinus color 57
Othonium ueſtimentum 38

P

Palla 36
palla breuis 36

palla cœnatoria	35	*pileati ſerui*	5
palla Hiſpanica	36	*pileus*	5
palla longa	36	*pileus clauatus*	5
pallia lecti	65	Plaga	10
pallium	34	*plagæ*	63
palliolum	35	*plagula*	11
paludamentum	35	*planulæ*	17
paludatus	33	Polymita	42
pantoufles	16	*pommes de grenade*	55
parare ſaga	24	*ponere diadema*	7
Pedum pedi	48	*pourpoint*	13
pelliœa ueſtis	42	Prætexere	29
penula	36	*prætexta*	23.28
penula gauſapina	37	*prætexta magiſtratuũ*	29
penula ſcortea	37	*prætexta pulla*	30
penulatus	37	*prætexta toga*	30
periſtromata	64	*prætextata amicitia*	29
peronatus arator	19	*prætextatus*	29
perones	19	Pullatus	27
petaſus	6	*punica mala*	55
petaſatus	6	*puniceum corium*	57
petite ou mince robe	27	*purpureus*	57.58
Phlomos	57	*purpuriſſatæ buccæ*	58
phœniceus	55	R	
phrygiones	46	Regne	6
phulettes	8	*reſtis*	9
phyliræ	8	*reticulum*	9
Picta ueſtis	42	*retiolum*	9
picturata ueſtis	42	Rica	9
piece de drap	12	Robe a tous les iours	35

robe brochee d'or 42
robe contrepointee 47
robe de camelot 41
robe de chambre 42
robe de drap changeant 44
robe de dueil 27
robe eſtendue 44
robe de pluſieurs couleurs 44
robe de uelours 41
robe d'eſtat 40
robe d'eſté 46
robe deſteincte 44
robe d'hyuer 47
robe eſtroicte 30
robe fourree 42
robe large a plein fond 31
robe longue 26
robe mignonne 45
robe pliſſee 45
robe ſangle 42
robe uſee 30
roquet 45
rouge 61
roux 54
Ruben 9
rubidus 55
ruber color 61
rufus 55
rutilus 54

S

Sagaria 25
ſaga Liguſtica 24
ſagatus 25
ſagulum 24.25
ſagum 24
ſagum cucullum 24
ſagum fibula conſertum 18.25
ſagum uilloſum 25
ſandaligeruli 19
ſandalum, aut ſandaliũ 19
ſandalarius 19
ſatin de Bruges 41
ſaye, ou ſayon 20.23.24
en Saye 24
ſaye a cheuaucher 22
ſaye a boutons larges 21
ſaye a manches 20
ſaye de drap d'or 22
ſaye long iuſques aux talons 22
ſaye d'eſcarlate 21
ſayes bigarrez 21
ſaye phriſé 25
ſaye attaché auec une boucle 25
Sceptre 48

ſceptrum	48	Stola	49
ſcortea penula	37	ſtolati Hiſpani	27
ſculponeæ	15	ſtragula	61.63
ſcutula	46	ſtragulæ Babylonicæ 61.65	
ſcutulata ueſtis	46	ſtragulum bubalinum	11
ſcutulatus textus	46	ſtrophiarius	52
Segmentata ueſtis	40	ſtrophiolum	52
ſerica ueſtis	40	ſtrophium	52
ſerreruens	32	Subligaculum	13
ſeruiettes	64	ſubminia rica	9
Sindon	38	ſubſerica ueſtis	40
Soccul us	16	ſubucula	11
ſoccus	16	ſudarium	53
ſolea	17	ſupparus ſiue ſupparũ	52
ſolea ferrea	18	Syntheſis	46
ſolearius	18	T	
ſoleatus	18	Tablier	52
ſoliſequium	65	tanné	59
ſordida ueſtis	44	tanné garancé	56
ſordidata mancipia	45	tapetes	63
ſordidatus	45	tapetia	63
ſoulier	15.17	tapetia picta	64
ſouliers a blouquettes 18		tapitz	63
ſouliers a l'apoſtol.	18	tapitz de Turquie	64
ſoulier eſcoleté	19	tapitz figurez	63
ſoulſiz	65	taye	23
Spadix	55	Templettes	49
ſpumeus color	60	tenuis ueſtis & ſimplex 42	
Squallida ueſtis	45		

Theriſtrum 46
thorax 12
thorax ferreus uel ahe-
nus 12
thorax laneus 12
thorax plumbeus 12
Tiara 6
tiara gemmata 6
tiara Phrygia 6
tiarati reges 6
tibialia 14
tiſſu 52
Toga 26
toga alba 27
toga arcta 30
toga attrita 30
toga candida 27
toga laxa 31
toga palmata 32
toga picta 33
toga prætexta 28
toga pulla, ſiue atra 27
toga pura 28
toga purpurea 31
toga rara 30
toga raſa 31
toga reſtricta 31
toga uirilis 28
togatulus 27
togatus 26.30
togatæ matronæ 30
togati Hiſpani 27
togula 27
torchemains 64
Trabea 32
trabea conſularis 32
trabearum genera tria 33
trippe de uelours 41
trouſſoire 50
trouſſer ſa robbe 45
Tunica 20.23
tunica aurea 22
tunicæ annulatæ 21
tunica domeſtica 22
tunica dormitoria, aut in-
tima 11
tunica rubra 20
tunica hyberna 20
tunica forenſis 22
tunica lati claui 21
tunica lintea 23
tunica manicata 20
tunica pallio propior 22
tunica phœnicea, uel coc-
cina 21
tunica reſuta 21
tunica ſubſtricta 22
tunica talaris 22
tunicæ manuleatæ 21
tunicæ uerſicolores 21

tunicatus 11.25
tunicata quies 11
tuniculæ molles 14

V

Varia *ueſtis* 43
Venetus *color* 60
uentrale 52
uerſicolor ueſtis 44
uerd 59
ueſtimentum 39
ueſtis 39
ueſtis Attalica 42
ueſtis aurea 42
ueſtis clauata 42
ueſtis Damaſcena 41
ueſtis domeſtica 42
ueſtis elegans 45
ueſtis expanſa 44
ueſtis forenſis 42
ueſtis ianthina 59
ueſtis inſignis 40
ueſtis linea 45
ueſtis Melitenſis 43
ueſtis militaris 42
ueſtis nocturna 35
ueſtis pellicea 42
ueſtis Phrygiana 45
ueſtis picta 42
ueſtis polymita 42
ueſtis ſerica heteromalla 41
ueſtis tenuis 42
ueſtis uiatoria 42
ueſtis undulata 41
ueſtem mutare 44
Vidulus 65
uiridis color 59
uitta 9
Vocare ad pileum 5
uoile 10

Z

Zona 51

[redacted]

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

1547.

BIBLIOTECA NAZ